В. І—с

ІМПЕРІЯЛІЗМ МОСКОВЩИНИ, РОСІЇ

ТА

СОВЄТСЬКОГО СОЮЗУ

— 1952 —

Printed in Canada.

Printed by
The Ukrainian National Publishing Company
Winnipeg, Manitoba

ПЕРЕДМОВА

Питання многонаціональности російської держави досить довго замовгувалося. Ще перед першою світовою війною шматкованою державою називали небіжку Австро-Угорщину, а Росія вважалася монолітом. Російська преса й література довго дбайливо затушковувала правдивий стан регей. Тим більшою несподіванкою було появлення на просторах імперії в революцію 1917 року десятків окремих держав, заселених гужими росіянам народами. Росіяни спершу не хотіли гути про якісь народи на ніби їхній території. Однак ці народи стали збройно боронити свою незалежність.

Росіяни - комуністи збройно і жорстоко скоріше ги пізніше окупували ці народи, а для зовнішнього світу видали найбільше поступову конституцію. Нею вони намагаються закривати і дальші гисто імперіялістигні підбивання народів. Еміґранти росіяни лише півроку тому погали голосити про їхню згоду (ніби їх хто запитує) на федеративний устрій післякомуністигної Росії, але. . . по переведенні плебісциту. Ці еміґранти вже насмілилися заступати не руський народ, а. . . народи Росії, покриваюги цим терміном поневолені (окуповані) Росією народи. Росіяни еміґранти і навіть соціялісти ідуть на самозванство, хотять репрезентувати не тільки гужі, а й ворожі їм народи.

Ці російські еміґранти вживають всіх способів, щоб довести, що російський народ не імперіялістигний, що імперіялізм створив Йосип Сталін та його Політбюро, що попередня історія Росії противна підкоренню інших народів.

Мета цієї, обмеженої розміром, праці довести, що імперіялізм ***Івана IV, Петра I, Катерини II, Миколи II*** *і* ***Йосипа Сталіна*** *випливають один із одного і переводяться*

в життя за однаковісіньким пляном, базуючись на одній і тій же загарбницькій психології російського народу.

Видання цієї книжки уможливила родина Євгена й П. Стефураків, котрим складає автор щиру вдячність. Дякую також Тарасові Стефуракові, що накреслив першу схему мапи. Інженерові - архітектові Кодакові автор складає особливу подяку за викінчення мапи та оформлення обкладинки. Всім, хто допоміг літературою та порадою, цією дорогою автор висловлює своє спасибі.

АВТОР.

1. ЗАГАЛЬНІ УВАГИ.

Насамперед щодо термінології, яку вжито в цій праці. Імперіялізм на сході діяв з великим динамізмом уже за Московського царства. Тоді назви: "Росія", "руський", "великорос" не були відомі. Натомість говорили: "Московське царство", "Московщина", "москаль". Цар Петро I у 1717 р. змінив маніфестом назву "Московське царство" на "Російську імперію", а "москаля" назвав "великоросом". З цього ж часу почато вживати і назв: "Росія" та "руський". Пореволюційні новотвори "Совєтський Союз" чи "СССР", а по-українському "СРСР", введено по році 1917.

Відповідно до хронології, до 1717 р. вживаємо: "Московське царство", "Московщина", "московський імперіялізм", "москаль"; в рр. 1717—1917 користуємося виразами: "Російська імперія", "росіянин" замість "москаля" в ширшому розумінні, ніж "Московщина"; після 1917 р. термін "совєтський" заступає "російський" чи "Росія". Термін "руський" не вживано, бо ним частіше визначається збірна назва мешканців "Російської імперії" чи "Совєтського союзу". "Руським" часто називають як великороса, так українця, білоруса, поляка, латиша, естонця, литвина, грузина, азербайджанця, узбека і т. д.

Імперіялізм є питоме явище багатьом народам і державам. В залежності від структури держави та її керівництва він у різні часи і в різних народів набував неоднакового динамізму й аґресивности. Але такого тяглого й небезпечного для всіх народів, як імперіялізм московського, пізніше російського народу — історія не знає. Сьогодні кожний, хто цікавиться політичним життям, хто не засліплений шаленою пропаґандою, бачить, що мир у світі залежить тільки від замирення на Сході. А Совєтський союз незаперечно керує всіма східніми просторами. Коли б Совсоюз не підступною пропаґандою, а чином зайнявся мирним полаго-

дженням власних хатніх справ і не втручався до життя інших держав і народів, то в світі запанував би спокій. Життя світу швидко б упорядкувалося до певного ладу, — ладу, що задовольнив би переважну більшість людства. Північно-Атлантійський Союз, його армія з головнокомандувачем ген. Айзенгавером та гіперозброєння цілого світу стали б зайвими. Що ж найголовніше, зникнув би ще нечуваний ляк більшости держав і народів світу за їхню завтрішню долю. Через те розв'язку питання заспокоєння світу, перехід його життя до дійсного миру треба шукати в зменшенні аґресивного динамізму імперіялізму Совєтського Союзу.

2. ІМПЕРІЯЛІЗМ МОНАРХІВ.

Більшість одноосібних володарів держав світу були імперіялістами. Імперіялізм цих часів монархи переважно проявляли примітивно, одверто. Метою імперіялізму було ширення території власної держави на рахунок інших країв і народів. Це досягалося частіше відвертою збройною силою.

Особливо агресивний імперіялізм виявило Московське царство за царів Іванів III й IV, (підбиття Новгороду, Рязанського, Казанського царств, захоплення Єрмаком Сибіру, експедиції на Кавказ і інше) та Петра I, (головно захоплення країн вздовж Балтійського моря — Естонії, Фінляндії й інших у війнах зі Швецією). За часи російської імперії найактивнішими імперіялістами були вже імператор Петро I (поширення вздовж Чорного й Каспійського морів: війни з Туреччиною, Перські походи тощо, цілковита ліквідація елементів незалежности української державности) та Катерина II (придбання після війн з Туреччиною, приєднання Литви, Білорусії й більшої частини Польщі й асиміляційні заходи в Україні). Червоні імперіялісти здійснили найдальші пляни своїх попередників (територіяльні поширення в Німеччині, нові підбиття около 20 народів, що звільнилися після революції, підпорядкування Польщі, Чехословаччини, Румунії, Мадярщини, Болгарії, Манджурії, Китаю і т. д.).

Чи не найбільш одвертим у своїх імперіялістичних плянах був Петро I, що не тільки "прорубав" у Европу вікно, а і лишив своїм нащадкам-великоросам писані й не писані пляни захоплення Індії, Царгороду й цілої Европи. Хто з юнаків військових шкіл Петербурга чи Москви не захоплювався пляном імператора Петра I (очевидно неписаним) походу на Індію?

В часі повстання поляків під проводом Костюшка 13. IV. 1794 р. у Варшаві захоплено російські архіви.

У цьому ж повстанні чільну участь брав польський генерал, військовий інженер Сокольніцкі. Після подолання Костюшка (12. X. 1794) цей генерал опинився у в'язниці переможців, де й просидів 2 роки. По звільнені з в'язниці Сокольніцкі переїхав до Парижу і працював над згаданими захопленими архівами. На їх підставі та після свідчень багатьох польських авторитетів, у 1797 році Сокольніцкі опублікував працю під наголовком: "Тестамент Петра Великого[1]). В цій праці, що складається з 13 точок, імператор дає "сміливі" думки своїм нащадкам, як підпорядкувати Европу Росії. Цей документ мусить бути цікавим і для українців. Наміри Петра I в українській мові звучать так:

"1. Не перебирати в засобах для того, щоб надати руській нації европейські форми і звичаї. З цією метою домагатися співдіяння европейських дворів, а зокрема вчених, заохочуючи їх або матеріяльними вигодами, або філянтропійними і філософськими ідеями, або ще й іншими способами.

"2. Підтримувати державу в стані безупинної війни, щоб загартувати салдатів, а всю націю тримати на чеку, готовою на перший наказ рушити в похід.

"3. Всіма можливими засобами поширятися на північ, вподовж Балтійського моря, і на південь, вздовж Чорного моря.

"4. Розпалювати заздрість Англії, Данії і Бранденбургії проти Швеції: тоді вони заплющать очі на ті узурпації, що їх можна буде зробити на рахунок останньої країни, яку, кінець кінцем, ми й підпорядкуємо собі.

"5. Зацікавити Австрійський Дім у вигнанні Турків, а з цього приводу тримати постійну армію і створити корабельні варстати на чорноморському побережжі, щоб, поступнево посуваючись, підійти під Царгород.

"6. У Польщі підтримувати анархію, впливати на сейми, а особливо на королівські вибори; при кожній нагоді дробити її і, кінець кінців, цілком підпорядкувати її Росії.

"7. Заключити тісний союз з Англією і підтримувати з нею прямі взаємини. За допомогою вигідного торговель-

---

[1]) Mickael Sokolnicki, "Le Testament de Pierre le Grand". ("Revuedes sciences politiques", 1912, Vol. 2.).

ного договору дати їй навіть деяку монополію в середині держави, що приведе руських до зближення з англійськими купцями і моряками та всіляко їх цивілізуватиме; це допоможе зростові та вдосконаленню їхньої фльоти, користуючись якою треба подумати про володіння на Балтійському й Чорному морях. Це питання капітальне, від нього залежить успіх і скорість реалізації цілого пляну.

"8. За кожну ціну втручатися в европейські й особливо в німецькі війни, вживаючи для того всіх засобів: сили, хитрощів, підкупу й підлещування.

"9. Завжди прикидатися союзницею Австрії і користуватися найменшим приводом, щоб втягати її в руїнні війни, щоб поступнево її ослаблювати, часом навіть її виручати, а потайки створювати в середині Імперії все нових ворогів і підбурювати проти неї заздрість князів.

Примітка Сокольніцкого. Цей параграф тим легше виконати, що до цього часу Австрійський дім не переставав себе тішити надією завоювати всесвітню імперію або, щонайменше, відновити Західну Імперію, а для цього треба йому насамперед почати з підпорядкування Німеччини.

"10. Завжди вибирати на дружини руських великих князів німецьких принцес і таким чином скріплювати політичні союзи родинними зв'язками й інтересами. Це збільшить руський вплив у німецькій імперії.

"11. Використати вплив релігії на греко-схизматиків, що перебувають у Мадярщині, Туреччині, і південних частинах Польщі; притягати їх до себе всіма приманками, добитися титулу їхнього зверхника й якогонебудь гієрархічного сану. Під цим приводом і через їх підтримку Туреччина буде підпорядкована, а Польща зачіплена. Тоді завоювання Мадярщини виявиться найменшою справою, але Австрії доведеться приобіцяти винагороду в Німеччині. Рештка Польщі, не маючи змоги утримати себе ні власними силами, ні політичними зв'язками, натурально сама собою, підпаде загальному поневоленню.

"12. Тут кожна хвилина дорога. Щоб навести рішучий удар, потайки приправити всі гармати, змусити їх діяти в порядку, з досконалістю, а головне, з швидкістю, що не позволить Европі опам'ятатися. Треба почати з найдовіре-

нішої пропозиції насамперед Версальському Дворові, а потім і Віденському; поділити з одним із них володіння світом, даючи їм зрозуміти, що фактично Росія вже панує над цілим Сходом; вона не набуває нічого нового, опріч хіба титулу. Через те ця пропозиція не повинна показатися підозріла. Навпаки, нема сумніву, що цілий цей проєкт для них лише принаба, але він може розпалити між ними смертельну ворожнечу. А беручи на увагу різноманітні й широкі зв'язки та взаємовідносини двох цих дворів, ця ворожнеча скоро перетвориться в загальну колотнечу, змушуючи вмішатися в цей заколот всю решту держав Европи.

"13. Посеред цієї загальної метушні, до Росії звертатимуться за допомогою то та, то друга сторона, що воюватиме. Після довгих коливань — щоб дати їм час добре обезсилити одна другу, а собі самій зібратися з силами, — Росія, кінець кінцем, зробить вигляд, що вирішила допомогти Австрії. І в той час вона підсуне свої війська до Рейну. Негайно ж по п'ятах їх, Росія напустить цілі хмари своїх азійських орд, і, поки вони рухатимуться по Німеччині, одночасно вийдуть, дві великі фльоти, навантажені тими ж ордами, — одна з Озівського моря, а друга з Архангельська і, під прикриттям Чорноморської й Балтійської фльот, несподівано з'являться у Середземному морі й Атлантійському океані. Вони висадять всіх цих номадів, жорстоких та хижих, і затоплять ними Італію, Еспанію й Францію. Частину їх населення вони повбивають, другу частину заберуть у рабство, щоб заселити ними сибірські пущі. Рештку населення приведуть до такої слабості, що люди не будуть мати сили скинути з себе напасника".

Цілий заповіт слід уважати за коротке резюме політичних подій, що відбулися, з деякими відхиленнями, в XVIII, XIX і XX століттях. Войовнича й загарбницька політика монархів-самодержців Росії проваджена згідно наведеним плянам успішно чи з поразками, часом з більшими досягненнями, ніж замірено, а іноді з утратою раніше придбаного. Всі монархи у своїх чинах цілковито відповідали отим заповітам імператора-деспота, Петра І. Його діяльність і безоглядна поведінка з переможеними імпонували всім російським імператорам, він був для них зраз-

ком. Відомо, що, наприклад, цариця Катерина II, розпочинаючи якусь важливішу акцію, наказувала своїм секретарям пошукати в паперах Петра I і довідатися, "чи не плянував щось подібне чинити великий імператор?"

Спадщину Петра в способах діяння імперіялізму перебрали не лише його наступники на царському престолі, але й червоні олігархи. Хіба в 1945 році червоні орди не прямували до Рейну й Середземного моря? Перешкодили їм лише англо-американські війська, не давши маршувати далі Ельби. А хіба, захопивши Німеччину, не віддав сам генералісімус своїм "жорстоким та хижим номадам" всі міста, містечка й села на тижні, а деякі на місяці, на ґвалт і грабування? Заборонено було замикати помешкання, щоб у кожний час дня й ночі совєтський червоноармієць міг зайти і брати, що хотів. Жінки, незалежно від віку, не сміли під загрозою застрілення відмовляти задовольняти сексуальні потреби цих "воїнів" азійських орд. Хіба й сьогодні в Москві не мріють затопити своїми номадами Італію, Еспанію й Францію, як плянував Петро I? Хіба політичний шантаж Совєтського Союзу на західніх демократіях, що тягнеться з 1945 року не такий же безоглядний і огидний, як наведено в тестаменті Петра? Хіба мільйони людей отих підбитих поневолених Росією народів не "повбивано", а сотки тисяч (Латвія, Литва, Естонія), мільйони (з Кубані 2,000,000) й десятки мільйонів (Україна) не "забрано в рабство, щоб заселити ними сибірські пущі?"...

Розмах імперіялістичної політики царів був усе ж менший, ніж у їхніх наступників — червоних імперіялістів. Імператори нераз ставили скромніші завдання: посісти Правобережну Україну, відірвати від Туреччини Молдавію, частину Кавказу, захопити Крим, забрати частину Польщі, зайняти частину Туркестану, захопити для себе якийсь шмат провінції Китаю і т. д. Навіть Петро I плекав думку підпорядкувати російській імперії лише Европу. Червоні патріоти Росії ставлять завдання значно ширше, а саме: підпорядкувати Росії цілий світ.

При цьому імператори відверто вживали військову силу. На занятих територіях (в Естонії, Грузії, Україні, Польщі) вони тримали свої армії. Останні ґарантували пев-

ність від повстань, бунтів та... "вірнопідданність". По закінченні Наполеонських війн територіяльні придбання нікого тоді не разили. Вони вважалися природніми й нормальними. Коли цар Олександер I захопив і приєднав Фінляндію, Басарабію й більшу частину Польщі, всі інші держави мовчали. В ту добу було нормальне, що дужчий душив слабшого. Навіть у першій світовій війні (1914-17 роки) уряд Росії відверто заявив про свої анексійні цілі. Про реалізацію цих анексій він склав декілька умов зі союзниками (Англією й Францією). Якби уряд царя дожив до кінця війни, то його губернатори правили б у новозахоплених територіях.

3. САМООБОРОНА ПОНЕВОЛЕНИХ НАРОДІВ ПРОТИ ІМПЕРІЇ.

В літературі росіян питання утиску поневолених народів і їх відпір здебільшого не зазначається. Коли ж це набирає дуже великих розмірів, тоді противиступи трактуються, як зрада окремих осіб, чи невеликих груп, а ніколи, як протест підбитого ними народу. Між тим, всі народи, що попадали під займанщину московських царів чи пізніше російських імператорів, дуже швидко відчували тверду до безоглядности русифікаторську руку. При цьому москалі не вважали, чи країна збройно підбита, чи вона добровільно прийняла протекцію згідно певних умов, точно окреслених у договорі.

8. I. 1654 року в Переяславі гетьман України Богдан Хмельницький підписав умову спілки з боярами "тишайшого" царя Московського Олексія. Згідно умови Україна ставала лише військовим союзником Москви. Цій останній за військову допомогу в боротьбі проти напасників Україна зобов'язувалася платити лише грішми. Відомі московські вчені, як проф. Сергеєвич ("Лекции изследования по древней истории русскаго права") та проф. бар. Нольде ("Очерки русского государственного права") про цю умову говорять: "Формою своєю Переяславська умова є міжнародною умовою двох окремих, незалежних держав".

Не зважаючи на таку умову, Московщина відразу почала втручатися у справи України і вже гетьман Богдан Хмельницький був змушений шукати нового союзника в Швеції, щоб вирватися з обнять одновірного "тишайшого" царя. Смерть перешкодила Богданові Хмельницькому реалізувати цей задум. Його наступники, гетьмани Іван Виговський та Петро Дорошенко мусіли збройно оборонятися проти московського насильства в союзі з ворожими Московщині державами. Найголовніші діячі цього періоду

були подолані й загинули — гетьмана Івана Виговського розстріляли поляки (1658), Петра Дорошенка московський уряд зіслав у Ярополче (коло Вятки), де він помер (1698), а гетьман Самойлович зо старшим сином помер на засланні у Тобольську (в Сибіру).

А вже через 13 років після Переяславської Умови Московщина скористалася з досягненого ослаблення України, зламала умову з нею і по Андрусівській Угоді (1667) частину її, що на захід від річки Дніпра, передала під адміністрацію Польщі. В цей спосіб москалі полегшили собі справу приборкання України. В залишеній під своєю протекцією частині України московський уряд постепенно скасував: армію, український уряд,, судівництво, школи, узалежнив церкву від московського патріярха і донищував всі ознаки української державности.

В пошукуванні за найсприятливішим для себе адміністратором з українців москалі зупинилися на Іванові Мазепі. 25. VII. 1687 року його обрано гетьманом України. Двадцять два роки цей меткий, спритний, з великим дипломатичним хистом гетьман намагався боронити свою нещасливу Батьківщину від руйнування москалями. Та й він переконався, що з цупких рук Петра І без збройної боротьби не можна визволитися. Гетьман Іван Мазепа склав змову зо шведським королем Карлом XII і в союзі з ним збройно виступив проти московського царя Петра І.

9. VII. 1709 року в бою під Полтавою Петро І переміг Карла XII і Мазепу. Вони відступили в Румунію. Тут у скорому часі в Ґалаці гетьман Іван Мазепа помер. Це була перша велика масова політична еміґрація з України. По смерті Івана Мазепи еміґрація обрала гетьманом Пилипа Орлика, який зо своїм екзильним урядом весь час провадив дипломатичну роботу проти імперіялізму Московщини.

Після перемоги в Полтаві цар Петро І наказав зруйнувати найміцніший військовий осередок України — Запорозьку Січ на острові Хортиця на річці Дніпрі, що проіснував більше 150 років. На гетьмана для України Петро І наказав "обрати" (як тепер "обирають" в Совєтськім Союзі) старого, плохої вдачі, хоровитого полковника Івана Скоропадського. По його смерті Петро І уже заборонив оби-

рати гетьмана. Він сам призначив наказного гетьмана полковника Павла Полуботка, сподіваючись від нього слухняности. Однак Павло Полуботко почав домагатися привернення українському народові тих прав, що йому належали згідно умові в Переяславі. За такий спротив наказам Петро I викликав Павла Полуботка до Петербургу. Коли він відмовився скоритися, Павла Полуботка арештовано й посаджено до Петропавлівської в'язниці. До в'язня нераз приходив цар-деспот, намовляючи скоритися. Великий український патріот незломно стояв проти імперіялістичних зазіхань уже не Москви, а Петербурга. Вірний своєму народові Павлю Полуботок стало відповідав цареві: "Скоро Всемогутній розсудить Петра з Павлом!" Великий син українського народу так і помер у в'язниці.

Щоб зменшити небезпеку від сепаратистів в Україні, Петро I силоміць масово висилає найміцніших духом і найстійкіших козаків на Північ будувати в болотах канали (це ж саме через 220 років роблять пра-правнуки Петра, продовжувачі московського, по-новітньому — совєтського імперіялізму). На канальських роботах тоді загинули десятки тисяч козаків, а за совєтського імперіялізму там же знайшли гріб мільйони українців.

У 1717 році цар Петро I замінив назву "Московське царство" на "Російська імперія", а "Україну" наказав далі звати "Малоросією". У цей спосіб Петро I, з метою приспішити русифікацію, позбавив українців їх правдивого імени, вигадуючи для них слово — "малорос".

Яскравою продовжувачкою російського імперіялізму Петра I була цариця Катерина II, німкеня родом. В Україні вона впровадила в найширших розмірах кріпацтво. Уряд її з особливою увагою стежив за працею українського патріота, Кошового Отамана Запорозької Січі Петра Кальнишевського. Він на власній козачій території розбудовував український П'ємонт, густіше заселював українською людністю січові землі, будуючи січовим коштом українські школи й церкви, все більше пробуджуючи й підтримуючи національну свідомість. Російський же уряд прагнув знищити ту свідомість. Таку працю кошового москалі не хотіли терпіти, вона була проти їхнього імперіялізму.

5. VI. 1775 року наказом цариці Катерини II Запорозьку Січ вдруге зруйновано. Кошовий отаман Петро Кальнишевський арештований і засланий в Соловецький манастир. Там його тримали в темному казаматі 26 років, поки й осліп (жорстокість звироднільців, що розквітла саме тепер за Совєтського імперіялізму). У 1803 році на 112 році життя цей великий український діяч і помер на вигнанні. Ще за його життя на засланні в одному з північних манастирів, помер його військовий писар Глоба (1790), а в Сибіру в Тобольському манастирі — його суддя Павло Головатий. Ці мученики російського імперіялізму перші протоптали стежки на Північ і Сибір, куди через 140 років московський, уже перетворений у совєтський, імперіялізм вислав і висилає сотки тисяч найсвідоміших патріотів українського та інших поневолених народів.

Після другого зруйнування Запорозької Січі десятки тисяч запорозьких козаків пішли на вигнання в Туреччину й дальше, до Австрії, підсилюючи поважно еміґрацію українців. Козаки, що залишилися, мали нагоду знову закласти Січ коло Дніпрового лиману. Одначе скоро козаки стали більше потрібні на Кавказі для нових війн, що тут розпочиналися. Цариця Катерина II дозволила решткам січовиків поселитися на території між Озівським морем та річкою Кубанню, яку треба було стало боронити від гірських народів. На новому місці козаки були ізольовані від України, їх і легше було рисуфікувати. Перше переселення запорожців на Кубань сталося 25. VIII. 1792 року.

Так була обезголовлена й зруйнована українська держава російським імперіялізмом, на що він потребував около 140 років.

Воюючи зо шведами Петро I по Ніштадському мирному договорові у 1721 році прилучив до Росії латишську Лівонію, назвавши її Курляндською губернією. Обдарував латишів своїм губернатором з адмініструванням на російській мові. Боротьба цього народу за свою незалежність розтяглася на століття. Але російський імперіялізм приборкав і латишів.

По тому ж Ніштадському мирові тим же Петром I загарбана й прилучена силоміць до Росії Фінляндія. Фіни

довго боронили бодай сякі-такі вольності. За царя Олександра І вони добилися конституції, як окремого князівства (на чолі звичайно з імператором), свого університету, а навіть своєї валюти й митних кордонів. Але російські імперіялісти дуже косо дивилися на ті всі вольності. Тупий реакціонер Олександер III, за царювання якого розцвів слов'янофільський рух з кличем: "єдине законодавство, єдина мова, і єдина церква!" (Як за Гітлера: "айн Фольк, айн райх, айн Фюрер!") розпочав акцію приборкання і фінів. Невдалий, нещасливий та плохий син цього царя, Микола II, докінчив злодіяння батька. Він ліквідував фінський парлямент, запровадив урядування і в Фінляндії лише на російській мові і в 1903 році призначив губернатора Фінляндії, ґен. Бобрикова, з повновластями диктатора.

Тим же Ніштадським миром цар Петро І перетворив незалежну Естонію в Естляндську губернію з офіційною російською мовою. У 1817 році цар Олександер І ліквідував тут кріпацтво. Однак естонці не були задоволені пануванням росіян. Вони повставали декілька разів упродовж XIX століття. Всі ці заворушення кожний раз здушувано, з арештуванням і засиланням на Північ чи до Сибіру визначніших громадян-естонців.

Після того як Росія прибрала твердо до рук Україну, вона накинулася на Польщу, що ще так недавно запобігливо допомогала нищити українську самостійність. У році 1772 цариця Катерина II приєднала частину Польщі, відібравши перед тим від неї українські та білоруські землі. Другу анексію дальшої частини Польщі переведено у 1793 році. Третій поділ Польщі, стався в 1795 році — тоді щезла вона з мапи світу. Натурально, що такі розбори польської держави йшли в супроводі з великими еміґраціями поляків (головно інтеліґенції) і організацією повстань проти наїздника. Великі повстання поляків були у роках: 1794 (Костюшка), 1830-31 і 1863. Всі вони жорстоко здушені. При цьому великі маси польських патріотів замордовано, багато опинилося у в'язницях, ще більше вислано на Північ, до різних місцевостей Сибіру та інших країн цієї держави з незаходячим сонцем.

Після третього розділу Польщі видатніші старшини

й салдати армії Костюшка еміґрували до Франції, де й створили Польський Легіон. Його приєднали до армії Наполеона, з якою він воював не тільки в Европі, а й поза нею (в Єгипті, Західній Індії). Трупи польських патріотів залишилися і в далекій Африці та Індії.

Коли Наполеон переміг Прусію (1806-7) і проголосив війну Росії, польський легіон ступив на власну землю. А Наполеон продиктував конституцію і створив нове Польське Королівство без центральних земель, що лишалися під Росією. Адміністративний апарат нової держави контролювали французи. Одначе ця васальна держава довго не проіснувала. Наполеона перемогли, а нові пани Европи на відомому Віденському Конґресі ствердили розділ Польщі між Росією, Прусією й Австрією. Росія запанувала над найбільшою частиною зі столицею Варшавою. Правителем Польщі став брат царя великий князь Костянтин. Росіяни спершу титулували польські землі "Царством Польським". Набравши сили, вони поділили й ці землі на губернії і назвали "Привислянським Краєм".

Підчас поділів Польщі, анектована нею Білорусія також стала провінцією російської імперії. Поневолення цього народу прийшло чи не найлегше. Земля ця сплюндрована численними війнами, що перекочувалися через неї. Один тільки перехід армії Наполеона багато коштував цій країні. Очевидно, що так збідолашене населення не важко було й русифікувати. А все ж і цей нарід дожив до революції року 1917 і не втратив своєї відрубности від росіян.

1386 року Литва увійшла в союз із Польщею за короля Ягайла. При поділі й анексії Польщі і вона поділила її долю. Але по революції в 1917 році литовці не пішли ні з росіянами, ні з поляками, а обрали шлях власної незалежної держави. За неї вони вели довгу боротьбу й до сьогодні не склали зброї.

Латиші Курляндії були підбиті Польщею у 1386 році. Разом з нею вони приєднані до Росії. У революцію 1917 року вони об'єдналися з лівонцями і створили незалежну державу - Латвію, яку й боронили від червоного й брунатного наїздників, аж доки знову не придавив їх тяжко совєтський чобіт.

У кінці XVIII століття в боротьбі з ісламізмом Грузія попала у велику небезпеку. А вона мала традиції 2,000-літнього державного існування. Рятуючись у такій тяжкій ситуації, в 1783 році грузинський король Геракліус II склав умову з одновірною Росією. За умовою ґарантувалася цілковита недоторканість внутрішнього життя грузинської держави, а признавався лише суверенітет російського імператора. Росія прирекла військову оборону. Коли ж у 1795 році на Грузію напав перський король Ага Мухамед, Росія не ворухнула пальцем. Грузію і її столицю Тифліс мусулмани сплюндрували. Після цього цар Павло І наказав ослаблену Грузію анектувати. Коли в 1867 році останній князь Мінґрелії відмовився від влади на користь царя Олександра II, приєднання і Грузії до Росії здійснилося. Російський уряд з Грузії зробив дві губернії: Кутаіську та Тифліську і саме слово "Грузія" вийшло з ужитку. Всі установи й школи заговорили також по-російському. Спогади про грузинську державність лишилися в архівах, музеях та пам'ятках архітектури.

Після турецької війни й миру 3. III. 1878 року Росія приєднала до своєї території частину Вірменії, Азербайджан і частину Басарабії. У всіх встановлено російські губерніяльні управління з назвами губерній. Урядування звичайно на російській мові. У революцію 1917 року дві перші відразу проголосили себе незалежними державами.

З року 1864 Росія розпочала акцію військового підбиття в степах та пустелях за Каспійським морем. Пішла війною проти туркменів, узбеків, таджіків, сартів, тикінців та інших народів переважно мусульманського віровизнання. Ці народи зо своїми отарами та худобою часом ніби переступали кордони Сибіру, які, до речі, точно ще й не були визначені. А це служило приводом до проголошення війни й підбиття вільних народів. Так були зроблені васалами Росії Хіва та Бухара. У 1867 році російські армії зайняли великі обшири поміж Ісик-Кулом та Аральським озером. Цю територію проклямовано провінцією Росії під загальною назвою Туркестан.

У 1874 році проголошена друга велика провінція, що простяглася поміж рікою Аму-Дар'я й Каспійським морем.

Вона одержала назву Туркестану. Територія Росії на південному сході дійшла до Афганістану й Китайського Туркестану. З Афганістану ж прямий шлях до Індії, про підпорядкування якої Росії мріяв ще Петро І. Але ці закаспійські народи ніколи не відносилися зичливо до Росії і завжди різними способами прагнули з під неї визволитися.

У 1858 році за умовою з Китаєм в Еігум Росія придбала територію від річок Амура й Усурі до берегів Тихого океану. Так була заснована морська база на Далекому Сході з портом Владівосток. Для її певнішого посідання було створено два козачі війська: Амурське й Усурійське. У 1875 році Росія змусила Японію проміняти острів Сахалін (був довгий час місцем покарання) на два острови з групи Курільських. До року 1867 до Росії ще належав цілком тоді дикий півострів Аляска в Північній Америці. Цю територію в зазначений рік Росія продала ЗДА за 7,200,00 долярів. На Алясці американці відкрили копальні золота.

4. ЗАТРИМКА КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ПОНЕВОЛЕНИХ РОСІЄЮ НАРОДІВ.

У зазначені попередньо способи царська Росія поширила свою територію від Льодового океану до пасма гір Алтаю, та від Балтику й Висли до Тихого океану. Вона стала територіяльно найбільшою державою світу, займаючи 1/6 суходолу нашої планети. Не вдоволяючись тим, імператори Росії, Петром І починаючи, при кожній нагоді домагалися також панування над Царгородом, Дарданелами й Середземним морем. Всі вони хижим оком поглядали й на Індію. Слов'янофіли пропаґували ще й місію Росії об'єднати всіх слов'ян під дахом Петербурга. Це ж означало опанування Балканів і Середньої Европи.

При всіх цих підбиттях нових народів відбувалася й повна уніфікація їх з росіянами. Життя у всіх його проявах намагалися утотожнити з народом російським, як народом, що має місію нести свою культуру всім слов'янським народам, а навіть цілому світові. Панувала надзвичайна централізація адміністрації і насмішкувате ставлення до всього неросійського. Мова кожного неросійського народу обсміювалася. Всезнайство й самозакоханість росіян — головні риси їхнього характеру. "Москва сльозам не вірить!" чи "Що німцеві здорово, то руському смерть!" — часто згірдливо голосили керівні адміністратори імператорської Росії.

Численна відповідно вимуштрувана поліція й жандармерія та належне розташування військ тримали поневолені народи в цілковитій покорі. Війська зо складом українців, деякі козачі частини наповняли ґарнізони Польщі, Балтійських країн. Російські Івани їли свою кашу по українських містах і містечках. Польські салдати й балтійці засилалися на Північні терени, за Каспій, в Сибір і Кавказ. Офіційною мовою на всіх просторах і по всіх установах і школах була російська за винятком деякий час хіба Фінляндії.

Скрізь російські школи — від найнижчих починаючи та університетами кінчаючи. Та і на російській мові у поневолених народів наука була дуже вбога й відставала від розвитку на території Московщини. На цілий Кавказ з населенням понад 15 мільйонів за царів не було одної високої школи (університету чи фахової). Теж саме і з такою ж кількістю населення було і в народів за Каспієм. На цілий Привислянський Край (колишня Польща), при населенні до 20 мільйонів, залишено університет, політехніку й аґрономічну школу. В Україні перед першою світовою війною, з населенням коло 30 міль. і домінуючим економічним життям у цілій імперії, функціонувало около 10 високих шкіл. В другій половині XVIII століття, за кошового отамана Запорозької Січі Кальнишевського, на Катеринославщині набудовано шкіл утричі більше, ніж їх працювало в кінці XIX століття, коли там заведено земство.

Мимовільно напрошується порівняння з домінією Великої Британії, Канадою. В ній у 1947 році працювало 19 університетів та 18 незалежних коледжів,, що є більше, ніж у всіх поневолених тоді Росією народів. А в Канаді в тому році було лише 12,883,000 населення.

Загальну темряву і вбогість політично-громадського життя царської Росії підтверджують ще й такі факти. У першій половині XIX століття за царювання Миколи I на цілу державу з населенням біля 100 мільйонів видавалося лише 6 часописів і 19, переважно фахових, журналів-місячників, що не дорівнювалося одному столичному містові в Европі, як Лондон, Париж, Берлін і т. д. У часи ж найбільшого лібералізму, за царя Олександра II (кінець XIX ст.) видавнича діяльність розвинулась аж до 65 часописів та 156 журналів місячників на цілу імперію.

Наведене свідчить, що Росія за часів імперії досягла нижчої культури, ніж її мала більшість підбитих нею народів, як от: фіни, естонці, поляки, українці, латиші, грузини й інші. Зрозуміло, що розвиток приєднаних народів під владою самодержців спинився. Всі вони були затиснуті і... "від молдованина до фіна всі мовчали, бо... благоденствували"... Точніше і правдивіше треба сказати, що мовчали, бо на їх рідній мові читати й писати забороняли, російську

мову більшість не розуміла, а хто її знав, не завжди бажав нею користуватися. Цілком зрозуміло, що росіяни більшості поневолених ними народів у культурному відношенню дати багато не могли.

При такій забороні мов неросійських народів інтелектуальні працівники їх мусіли здебільшого писати й творити під назвою росіян. Ось так російські література, малярство, музика і т. д., що мають певне місце в світі, створені не лише росіянами. До духовної російської скарбниці багато внесли і представники інших народів, що або не мали крови росіян, або були не повнокровними росіянами. Однак всіх їх росіяни залічують до предтавників російської (в розумінню великоросійської) культури.

За проф. Р. Пакленом[2]) італієць Растреллі творить репрезентативні будови царської столиці, українці кладуть основи музики (Березовський, Бортнянський) і драматичного мистецтва (Т. Прокопович). Основи російського мовознавства закладає своїми фундаментальними працями німець Даль, а першу наукову граматику московської мови пише їм теж німець Н. Греч.

Родоначальником московської літератури й сатири був Кантемір, син молдавського господаря. Одописець Державін є нащадком татарина Баґріма Мурзи. Основоположник російської історії, Карамзін, нащадок татарського князя Кара-Мурзи. Перші історичні поеми написав Херасков — син волоського виходця. Письменник Хемніцер — родом із Саксонії. Нащадок німецького лівонського лицаря, Фон-Візіна-Фонвізін, своєю комедією "Недоросль", поклав підвалини російської комедії. Плодовитий письменник Жуковський — син туркені Сальхі.

Мати творця російської літератури О. Пушкіна була "уроджена Ганібаля" (муринка), батько — "мужа чєстна Рачі, вишедше в XV в. із землі ґерманскія". Дід поета по батькові одружений з волошкою Чічєрні, а дід по матері — з німкенею фон Шванебах. Барон Дельвіґ — з роду вестфальських баронів. М. Гоголь, Короленко, Мордовцев, Зощенко — українці. Булґарін — син поляка, товариша Ко-

[2]) Проф. Р. Паклен. "Біла Книга". Національна і соціяльна політика совєтів на службі московського імперіялізму, ст. 162-165, 1950).

стюшка. Рафаїл Зотов, автор історичних романів і п'єс — син татарського отамана Вахухана. Поет Оґарьков — татарин. Фет мав матір німкеню, а Мей — сам німець. Ґрібоєдов походив з польського шляхетського роду. Автор історичних російських романів Загоскін — нащадок раба, що вимандрував із Золотої орди. Поет Лермонтов — шотландського походження. М. Михайлов — кирґіз, Гербель — швайцарський німець, М. Берґ — латиш, Я. Надсон, М. Берґ, Чіріков, Еренбург, Айзман це євреї, що писали по-російськи.

Відомий російський славіст і палеограф, дослідник слов'янських мов, видавець російського словника — А. Востоков — німець, справжнє його прізвище — Остернех.

Творець російського правопису, Я. Ґрот — німець. Російський учений Григорович був сином українця й француженки. Відомий російський романіст Турґенев — з татарського роду. Славний сатирик Салтиков-Щедрин походив "от мужа чєстна Прушаніна з Прус". Аксаков — норвезького роду. Шілер-Міхайлов — родом естонець. В. Соloґуб — внук польського маґната. Граф Саліяс — зросійщений француз. Шаліков — нащадок грузина. Кукольник — угорський шляхтич. Відомий В. Авенаріус — родом німець. Боборикін — литовець. Популярний автор романів з російської історії, Солов'йов, мав матір українку. Поет Матров — син полоненого перса — Шатра. "Пєвец руской народной скорбі", Некрасов — син польки, як і Д. Мережковський. Достоєвський — з українського роду.

"Творець русской музыкі" — Ґлінка походив з польсько - білоруської шляхти. Чайковський (композитор) в своїх жилах мав українську й французьку кров. Композитори брати Рубінштейни з єврейського роду.

Маляр Айвазовський — вірменин. Репін, Куінджі, брати Маковські були українці.

За проф. Р. Пакленом (цитований твір) "руська культура" (маємо на увазі літературу, композиційну музику, малярство, архітектуру і почасти науку) — майже на три четвертини не є витвором російського народу. Завдяки своїй штучності і неорганічності ця культура має в собі багато хворобливого, хоч вона й може вражати західнього читача "ориґінальною екзотикою".

Якби народи Заходу були ліпше обізнані з життям і мовами поневолених Росією народів — вони б безнастанно могли стверджувати, що на уряджуваних на Заході концертах "російської народної пісні" — виконуються обов'язково від 30 до 40% програми чужих пісень, українських, білоруських, грузинських і т. д. А всі вони подаються легковірному чужинцеві за руські в розумінні російські.

Самі династії, що керували Московщиною чи Росією були чужі по крові росіянам. До половини XIII століття Росією правили варязькі династії. Коли ж прийшли татари і Московщина ввійшла до складу татарської імперії, її князі один-по-одному одружувалися з татарками. Отож нащадки Рюриковичів (варяги) отатарювалися, аж стали півтатарами чи й цілковито татарами. Династія Романових має незаперечне німецьке походження. Сучасний диктатор, якого росіяни вважають відновителем єдиної могутньої імперії, Сталін — родом грузин.

У побуті росіяни були ще більше примітивні, коли їх порівнювати з більшістю поневолених народів. До самої революції 1917 року росіяни все робили "миром" (спільно): землю мали в громаді, ліс рубали, на різні заробітки ставали артелями, жадної індивідуальної ініціятиви. На індивідуалістичний спосіб життя в інших народів росіяни дивилися з погордою. Землю орали дерев'яним плугом ("сахою"), що в Україні, Польщі чи Балтійських країнах давно забули. Ці народи вживали модерне залізне хліборобське приладдя. Представники поневолених народів вражалися також нехлюйністю й брудом росіян. До останнього часу багато хат (ізб) у росіян ще не мали навіть димарів ("курные ізбы"), а дим випускався вікнами й дверима. Більшість же хат рублені з дерева, законопачені, не тинковані, ніколи не білилися і кишіли тарканами й іншими розсадниками інфекції. Російський селянин взувався переважно в лапті з лика, а про шкіряне взуття довідувався, як брали до війська. В більшості поневолених народів шкіряне взуття уже давно стало у їх потребах незаступним. Прокльони й матюки в сталому лексіконі росіян також є прикметою особливої культури цієї нації, що разять кожного з поневолених народів.

5. ХИЖІСТЬ РОСІЇ В ГОСПОДАРСТВІ НА ЗЕМЛЯХ ПОНЕВОЛЕНИХ НАРОДІВ.

Підбиваючи той чи інший нарід, імператорська Росія насамперед вводила кріпацтво. Роздавала землі цих народів, одночасово заганяючи й селян у кріпаки своїм заслуженим вельможам. По знесенні кріпацтва на територіях поневолених народів лишалися великі лятифундії земельних власників та мало або й безземельні селяни. Так пролетаризувалося хліборобське населення і поневолених народів. Механізація сільського господарства звичайно проходила чужоземною машинерією. На Півдні поширені були спершу машини з ЗДА, а після Портсмутської умови їх головно постачала Німеччина. Перед самою І-ю світовою війною простіше сільсько-господарське приладдя почали виробляти і в Україні та "Привислянськім Краєві".

Надміри зборів збіжжя в Україні й Північному Кавказі експортували за кордон, головно до Европи. Вивозилося все переважно через порти Чорного моря. Московщина споживала збіжжя чорноземної смуги (на північ від України) та Поволжжя (Саратовська й інші губернії). Такий рух вантажів за ті часи легко довести перевозками залізничної статистики. Вантажі до Европи й з неї із Московщини-Великоросії, Балтійських країн і деякої частини північної України ішли через порти Балтійського та Білого морів. Байку, яку поширюють росіяне про те, що без портів Чорного моря господарство Московщини жити не може, треба вважати свідомою чи несвідомою неправдою. Розрахована вона на непоінформованих політиків Західного світу. Чорне море росіянам потрібне лише для військової інвазії на Царгород, Дарданеллі і т. ін. Їм воно необхідне, як військово стратегічний об'єкт. Для розвитку ж господарства самої Московщини без України це море може мати чи не найменше значення.

Розрібка природних багатств та розвиток промисловости на займанщинах поневолених народів залежали головно від того, в якому стані вони перебували в часі прилучення до Московщини та наскільки чужоземний капітал не лякався можливих втрат, щоб іти в цю промисловість. Московщина й імператорська Росія була дуже бідна на власні капітали для створення поважної промисловости навіть на своїй території. Країна ця все своє існування базувала на війнах і військових анексіях. Постійними походами господарство Московщини-Росії розхитувалося, а не стабілізувалося.

Закордонний капітал довго очікував стабілізації життя в Росії. За Московщини не прийшов гріш з чужини в господарство країни, бо ніхто не був певен, що він його там не втратить. Уже й за Росії чужинці дуже лякалися господарчої співпраці з нею. Вони боялися вкладати на її територіях капітал, бо там часто виникали повстання, вибухали війни, що могли знищити вкладені капітали. Через те обслідування й використання природніх багатств, організація перерібної промисловости почалися різночасно у різних народів і з неоднаковою інтенсивністю.

В Україні й на Кавказі експлуатувати копальняні матеріяли (вугілля, руди, нафта, мергель й ін.) та засновувати промислові підприємства почали аж наприкінці XIX та на початку XX століть, а в закаспійських народів, ще пізніше, у деяких аж по революції 1917 року.

У 1890 році, за проф. Менделєєвим, розміщення й потужність капіталу (у мільйонах тодішніх карбованців та у % % до загального підсумку) по різних районах простежимо за такою таблицею[3]):

РАЙОНИ	Млн. крб.	% %
1. Моск. Центр. Край	460	28,8
2. Середн. Чорноземний Край	135	8,5
3. Північний Край	7	0,4
4. Північно-Західний Край	39	2,4
5. Східний Край (Урал)	114	7,2
6. Балт.-Петербурський Край	242	15,2
7. Сибір	48	3,0
Разом райони Росії:	1045	65,5

РАЙОНИ	Млн. крб.	% %
8. Фінляндія	46	2,5
9. Польський Край	210	13,5
10. Південно-Західний Край	58	3,6
11. Малоросійський Край (Україна)	50	3,1
12. Південний Край (Україна гол.)	129	7,5
13. Кавказ	54	3,4
14. Середн.-Азійськ. Кр. (Туркестан)	14	0,9
Поневолених народів	552	34,5

З наведеної таблиці ясно, що в 1890 році капітал у промисловості районів Московщини уже був удвічі більший (65,5%), ніж у промисловості всіх земель займанщини. З останньої лише Польща та Україна становили варту уваги суму (разом 24,1%), а решта перебувала ще на світанку свого розвитку.

Слід зазначити, що уряд імперії почав політику допущення чужоземних капіталів лише десь коло 1869 року. У цей час уже визначилося, що чумаки не в стані вивезти всі надміри збіжжя з України до портів Чорного й Озівського морів. Оборона й поширення приєднаних обширів далі також диктували поліпшувати комунікацію. Настав час будови залізничних шляхів. І з 1895 року починається горячкове закликання чужоземного капіталу на будову залізниць. Держава давала великі замовлення й платила високі в порівнянні з Европою ціни. Власне це й сприяло припливові капіталу зза кордону. А ці капітали не тільки розвинули швидким темпом промисловості на займанщинах, а ще й надали їм характер вищої чужинецької техніки, що вже існувала в Европі. В цьому є позитивна сторона чужого капіталу на обшарах займанщин.

З другого боку чужинецький капітал у Росії діяв майже безконтрольно і набирав шкідливих форм для земель, де він інвестувався. Чужинці з капіталом на землях займанщин лякалися асимілюватися, якто вони робили в ЗДА, Канаді, Австралії і т. д. Там чужий капіталіст хутко ставав громадянином нової країни і не думав повертатись до

---

[3]) Б. Н. Жданов. Териториальная организация промишленности, 1927. Вип. VI, ст. 14.

метрополії, з якої вийшов. В Росії чужі капіталісти залишали свої центральні управління в европейських центрах: Парижі, Лондоні, Брюселі, Берліні, а лише приходили в країну по тимчасовий дуже вигідний зарібок, одержувати високі дивіденди. Вони боялися сталих повстань, різних заворушень і взагалі безнастанних воєн, що вела російська імперія. Війна може дати швидкий дорібок, але при ній легко й усе втратити, особливо при слабо сконсолідованій державі, якою довший час була Росія.

Росіянин М. Воронов так характеризує чужинецькі капітали в Росії[4]): "Чужоземні капіталісти відносяться до Росії так само, як до Китаю, відсилаючи туди свої капітали задля наживи... Різниця лише в тому, що китайці розуміють невигідність такої експлуатації їх чужоземними капіталами, ми ж навпаки, виправдуємо й хвалимо їх". Другий дослідник цього питання, М. Б. Вольф, до цього додає[5]): "Дійсно, коли не ввесь, то в кожному разі немала частина чужоземного капіталу працювала в Росії тими методами, яких звичайно уживають у колоніяльних країнах. Чужоземні капіталісти не асимілювалися (з деяким виключенням) в Росії і дивилися на вкладання в неї капіталів, як на спосіб швидкої й хижацької наживи через використання сприятливої кон'юнктури даного моменту (наприклад, наявности державних замовлень в металевій промисловості). Ця обставина виявилася назоні в характері фабрик і в тому факті, що управи багатьох підприємств перебували не в Росії, а в великих фінансових центрах Західної Европи (в Парижі, Лондоні)".

Після наведеної характеристики чужинецького капіталу варто довідатися, бодай найзагальніше, яку участь брав закордонний капітал по районах земель поневолених народів у останні роки перед першою світовою війною. Це легко простежити з нижче наведеної таблиці, в якій чужинецькі капітали показані у мільйонах тодішніх карбованців та відсотках до всього капіталу по районах[6]):

---

[4]) М. Воронов. Иностранные капитаы в Россiи, 1901 г.

[5]) М. Б. Вольф. Географическое размещение русской промышленности, ст. 70. 1927 г.

Райони	Центр. Пром.	Півн. Захід.	Урал	Сибір Турк.	Півд. (Укр.)	Кавказ	Поль. Литов.	Балт. країн.	Інші
Млн. карбов.	194,6	286,8	144,3	106,0	395,0	217,5	149,2	53,5	78,6
% %	12,2	17,4	8,9	6,5	24,3	13,4	9,2	3,3	4,8

З таблиці легко бачити, що по абсолютних числах і відсотково найбільше чужоземного капіталу вкладено в промисловості: українську, північно-західну (Литву) та кавказьку, цебто на займанщинах поневолених народів. У них же промисловість розвинулася найпізніше при найсприятливіших природніх умовинах.

Ще яскравіше роля закордонного капіталу виявиться при розгляді окремих найголовніших галузей виробництв. Так, у гірничо-рудотопній промисловості лише самі французькі капітали по районах у тисячах карбованців складали[7]) : Підмосковному — 2,000, Уралу — 14,862, Україні — 111,896.8, і Польському — 10,425.0. В Україні 10 металюргійних підприємств з високими печами працювали виключно на французьких капіталах (а 2 і статути мали французькі). У році 1913 із 189,2 млн. пудів витопленого в Україні чавуну 149,0 млн. пуд. добуто французьким капіталом, цебто 78,8% цілого українського виробництва і 52,6% продукції імперії. На 10 металюргійних підприємствах України провідну ролю мав бельгійський капітал. У той же час у підмосковній російській та уральській металюргійних промисловостях чужого капіталу майже не було.

У кам'яновугільній промисловості розмір капіталів французів по районах Росії простежимо за такою таблицею[8]) :

РАЙОНИ	Підмосковний	Кузбас (Сибір)	Домбров. (Польща)	Донбас (Україна)
Число підприємств	1	1	5	14
Капітал у тис. крб.	300,1	2,000	81,855.6	18,812.5

[6]) М. Б. Вольф. Географическое размещение русской промышленности, ст. 70, 1927 г.

[7], [8]) П. В. Оль. Иностранные капиталы в России, ст. 11, 14, 15, 18, 19, 1922 г.

У вугільній промисловості України та Польщі 80% продукції удержувалося французьким капіталом. У той саме час на російських територіях (Підмосковному й Кузнецькому басейнах) на французькому капіталі працювало лише по 1 підприємству. В 1915 р. в українському Донбасі французький капітал видобував 31% вугілля. Там же ще 8 підприємств провадилися капіталом з Бельгії.

У нафтодобуванні й перерібленні в Азербайджані (Баку, о. Челекен), на Північному Кавказі (Грізний, Майкопська смуга) 50% працювало англійського, а решта припадала на американські, шведські, перські й інші капітали, опріч російського.

Поважна хемічна (основна) промисловість на землях поневолених народів також мала базою французький та бельгійський капітали[9]).

Із наведеного бачимо, що найголовніші галузі промисловости, що є підвалиною промислового розвитку на займанщинах, заснували й провадили закордонні капітали. Роля уряду імператорської Росії полягала у формальному дозволі цьому капіталові експлуатувати підлеглі йому колонії. Метрополія здавала у відкуп (частіше довготерміновий) добра своїх колоній. Очевидно, що чужинці використовували одержані дозволи, дбаючи лише про високі для себе дивіденди. Це було тим легше робити, бо не мало з них працювало і не на російському статуті.

І при такому невигідному способі експлуатації природніх дібр значення земель поневолених народів у 1913 році (останній рік нормальної промислової праці за імператорської Росії) в господарстві імперії можна визначити, порівнюючи продукцію бодай найголовніших галузей.

У 1913 році добування вугілля по районах імперії, в мільйонах тон виявилося наступно[10]):

РАЙОНИ	Підмосковний	Урал	Кузбас (Сибір)	Донбас (Україна)
Мільйонів тон	0,3	1,2	1,3	25,2
%% цілої здоб.	1,0	4,1	4,5	87,0

[9]) П. В. Оль. Иностранные капиталы в России, ст. 35, 113, 114, 116, 117. 1922 г.

[10]) Промышленность СССР в 1927—28 г., ст. 98. 1930 г. "Плановое Хозяйство": 34, ч. 10, ст. 6.

З цієї таблички ясно, що імператорська Росія за базу твердого палива мала український Донбас, який дуже швидко (за яких 30—40 років) розрісся на чужому приватному капіталові.

Добування рідкого палива (нафти) простежимо з такого порівняння за той же таки рік 1913[11]):

РАЙОНИ	Мільйонів тонн	% % до підсумку
Азербейджан	7,36	79,7
Північний Кавказ	1,29	13,9
Великоросії	0,59	6,4

Нафтовища Кавказу на 93,6% забезпечували нафтою Росію царів для її потреб і торгівлі. При цьому жадної участи чи якоїсь поважнішої ініціятиви з боку уряду, або російського капіталу не виявлялося. Все трималося волею чужинців.

Участь у здобуванні залізної руди, основи чорного металю, різних районів у 1912-13 в тисячах тонн та % % до підсумку така[12]):

РАЙОНИ	Московський	Урал	Кривий ріг (Україна)	Керч	Польща	Рештка
Тисяч тонн	383,3	1,796,7	5,586,7	403,3	293,3	5,0
У % %	4,5	21,2	66,5	4,6	3,4	0,8

Як свідчить ця табличка і залізною рудою імперія жила головно за рахунок Півдня, що постачав 71,1% цілої здобичі.

Слід згадати також про добування манґанової руди, незаступного складника при витопленні сталі. В 1913 році в імператорській Росії манґанової руди добуто: в Чіятурах (Грузія) — 965,800 тонн, або 77,6% цілої добичі, у Нікополі (Україна) — 275,900 тонн, або 22,1% та в Східніх районах Росії — 3,600 тонн, чи 0,3% цілої добичі[13]). При цім нікопольська руда в головній масі спожита імперською металюргією, а чіятурська вивозилася за кордон.

[11]) Нефтяная промышленность СССР за XV лет Советской власти, ст. 12. 1932 г.

[12]) Тяжелая индустрия в СССР, ст. 257, 259. 1926 г.

[13]) Горная пром(ішленность СССР, т. II, ст. 79, 81, 82. 1932 г.

Розмах, якого у 1913 році набрало виробництво чорного металю (чавуну й сталі), головного живчика військової спроможности, по районах імперії у тисячах тонн і %% до цілої продукції видно з наступної таблиці[14]):

РАЙОНИ	Центр. Моск.	Урал	Південь (Україна)	Царства Царство	Інші
	Ч	а	в	у	н
Тисяч тонн	141,7	840,0	2,835,0	393,3	1,7
% %	3,3	6'61	67,3	9,3	0,2
	С	т	а	л	ь
Тисяч тонн	393,8	826,7	2,493,3	521,7	235,0
% %	8,8	18,5	55,7	11,6	5,4

Отже і чавун та сталь імперія головно одержувала з окупованих земель, України та Польщі. На теренах Московщини вона витоплювала коло 1/4 чорного металю, що його спотребовувала. Очевидно, що зброю для дальшого підбиття інших народів за імперії виробляли поневолені народи за допомогою чужих неросійських капіталів.

З галузей легкої промисловости слід згадати цукроварську, в продукції якої імператорська Росія займала друге місце в Европі, не розпоряджаючи одною цукроварнею на території Московщини. Головним постачальником цукру в колишній Росії була Україна. Решту цукру продукували Польща й Північний Кавказ. У 1913-14 році Україна постачила 1,055,00 тонн цукру, або 80% продукції в державі[15]). Решту 20% вироблено на територіях інших поневолених народів.

Варто також згадати, що відносно велика текстильна промисловість московського центру в значній своїй потребі задовольнялася бавовною з Туркестану та Азербайджану.

З наведеного короткого перегляду найголовніших галузей виробництв бачимо, що за імперії Росія паразитарно жила за рахунок дібр і виробництв підбитих народів. Самий розвиток промисловости відбувався коштом чужинецького капіталу, що одержував дозвіл на колоніяльні способи експлуатації. Технічний персонал не першорядної якости в значній кількості також прибував ізза кордону. Пе-

---

[14]) Тяжелая индустрия СССР, ст. 263. 1926 г.
[15]) Промышленность СССР в 1927-28 году. Ст. 230, 232, 234. 1930 г.

решкод, чи якихось обмежень у порівнянні зо своїми інженерами й техніками за імперії фактично не роблено. Часто менше кваліфікований чужинець керував ліпшим місцевим технічним персоналом.

Таким чином у господарстві на землях поневолених народів царська Росія поводилася хижо, як завойовник, що забирав усе, що міг, не прикладаючи до розвитку й продукції ні ініціятиви ні грошей. Це був володар у колоніях і то гіршого ґатунку.

6. СПРОТИВ СУСПІЛЬСТВА ПОНЕВОЛЕНИХ НАРОДІВ ІМПЕРІЯЛІЗМОВІ МОНАРХІВ.

В історії революційних рухів у Росії, писаних росіянами, як і в іншій літературі, всі події революційних заворушень, повстань переважно пояснюються соціяльними й іншими загально російськими невдоволеннями. Значення в них моментів національних поневолених народів обминається. Цим створюється враження, ніби поневолені народи після їх підбиття, після здушення більших повстань, розтопилися в загальному російському казані. Вони ніби забули про свою мову й відрубність. Очевидно, що таке трактування не відповідає дійсному станові речей.

Коли державна машина Росії набрала такої сили, що організація більших відкритих спротивів стала неможлива, тоді почалися конспіративні гуртування. В тих останніх на ґрунті соціяльних, а не національних покривджень часто брали участь і росіяни. Скажімо, організації політичних соціялістичних партій спершу творилися в загально російських межах. Але хутко повстали і національні соціялістичні партії: польська, українська (соціял-демократів і революціонерів), грузинська (соціял-демократів і соціял-федералістів революціонерів), єврейська — "Бунд", вірменська "Дашнак-Цутюн" і т. д. Всі оці національні партії насамперед частіше клопоталися долею певної верстви, чи й цілого свого народу. Часто в різних вибухах незадоволень і терористичних актах ніби проявлявся гнів лише проти абсолютистичної тиранії. Однак, глибше придивляючись до тої чи іншої події, легко в ній знайти й елемент національний.

Після війни проти Наполеона І офіцери російської армії побували і в Парижі, цьому кублі революційних ідей. Захопилися ними й видатніші та культурніші старшини російської армії. В роках 1816-18 вони створили два таємні

товариства в російській армії. В Україні, на чолі зо старшиною Пестелем, діяло "Південне Товариство", а в Петербурзі було чинним "Північне Товариство", головою якого став старшина Мурав'йов. За мету обидва товариства намічали зміну політичного державного устрою в Росії. При цьому Петербуржці стояли за монархістичний, але конституційний лад, а Пестель з південнім товариством плянували республіканську зміну. У виробленому проєкті конституції ці товариства передбачували й автономію Україні. Ясно, що тут мала свій неабиякий вплив українська ментальність. Дивно, що тодішні російські революціонери були остільки ліберальні, що годилися на таку автономію. Їхні ж пра-правнуки, ліберали й соціялісти, після 1-ї й 2-ї революції запекло боролися проти будь якої автономії України. Про Польщу в тому проєкті не говориться, бо вона в році 1815 одержала конституцію від царя Олександра. І.

Південне товариство складали головно старшини й салдати з українського роду, що виявили більше радикалізму. Несподівана смерть Олександра І викликала метушню щодо наслідування престолу. Старший брат, великий князь Констянтин у Варшаві зрікся престолу й присягнув молодшому братові великому кн. Миколі. Останній же в Петербурзі, не відаючи про акт Костянтина, присягнув йому. Це замішання використали таємні товариства й 25 грудня 1825 року зробили протидинастичне повстання, що ввійшло в історію під назвою "Грудневого — по-російському — Декабристів". Однак це повстання було здушено. П'ять видатніших офіцерів, що брали в ньому участь, повішено в Петропавлівській фортеці Петербургу. Велика кількість старшин після цього повстання була різночасно вислана ("чистка армії" — сказали б за Сталіна) на каторгу в Сибір. Серед засланих багато було старшин також українських, польських і інших національностей. Це було перше велике висилання неросійської інтелігенції до Сибіру.

У часи найжахливішої реакції царювання Миколи І поміж росіянами в імперії повстали дві політичні течії: слов'янофілів і революційних західників. Перші набрали сили між роками 1830 та 1848 з центром у московському

університеті. Ця своєрідна політична течія ніяк не наслідувала якихось лібералів Західної Европи, скажімо, сальонів, англо-французів. Слов'янофільські сальони займалися філософією, студіюванням російської національної думки та історією Росії. Сучасним станом уряду, його політикою, ця течія цікавилася мало. Більшість слов'янофілів деклярувала, що Росія — це щось специфічно відрубне від Европи, що вона має потенційну цивілізацію вищу від европейської. Слов'янофіли вважали, що селянин-росіянин посідає особливу комуністичну вдачу, що для нього громада ("мір") — найпридатніша форма життя. На гадку слов'янофілів і соціялістичні ідеї у росіян інші, ніж у европейців, не індивідуалістичні. За слов'янофілами реформи Петра I, з його европеїзацією Росії, треба вважати помилкою. Ця течія прагнула повернути історичні події назад до принципів східньої православної церкви й автократичної держави. Слов'янофіли до певної міри ідейно приправляли росіян до комуністичної догми, яка через 100 років у них і запанувала. Вони ж проповідували об'єднання всіх слов'ян і виконання якоїсь надзвичайної місії в світі, що тепер продовжує "слов'янин" Йосип Сталін-Джугашвілі.

Опозицію слов'янофілам творили революціонери-західники, як Герцен, Білінський, Бакунін, Грановський. Вони, як і Петро I, домагалися европеїзації Росії, притягання її до західньої культури. Своїх земляків росіян ця течія вважала культурно відсталими від европейців, як і від їх цивілізації. Однак гострі переслідування радикальних думок змусили ще перед революцією 1848 року Герцена й Бакуніна еміґрувати з Росії. Вони працювали лише нелеґально і то з вигнання на чужині. В ці часи реакції дуже гостро переслідувалася найменша лібереальна думка. Багато письменників арештовано та заслано до Сибіру, або віддано в салдати. В цю найчорнішу добу реакції віддали в салдати найбільшого українського поета Тараса Шевченка, покарано Петрашевського, заслано до Сибіру Достоєвського і т. д.

Царювання Олександра II складалося з хвиль лібералізму й реформ та дикої реакції. В цей період повстав

рух, який названо нігілізмом. Провідниками цього руху можна вважати Чернишевського, Добролюбова, Писарева, які пропаґували скрайній індивідуалізм. Коло року 1869 виникла доктрина народовольців, батьком якої був Лавров. Ця течія закликала інтелігенцію працювати над освітою й культурою народу, "іти в народ". З народовольців же повставали екстремні групи терористів, що вважали можливим індивідуальним терором адміністраторів — державних урядників добитися поліпшення реакційного режіму й революціонувати маси. Зробити цю масу чинною проти гнобителів. Тоді тероризм набув такої організованости й сили, що 1. III. 1881 року забито самого царя Олександра II. Студент-українець Гриневецький забив його в Петербурзі. Український хемік-революціонер Кибальчич зготував йому бомбу. Софія Перовська, що сиґналізувала Гриневецькому, також походила з українського роду. Перовську й Кибальчича повішено. Отже і цей акт протесту зробили представники поневоленого народу, більше чи менше свідомі украніці.

Часи царя Олександра III і його сина Миколи II, до вибуху війни проти Японії, були особливо дико реакційні. Японська війна була спробою Росії "виконати місію" в Азії. Пляновано захопити ще нові території в Азії та незамерзальні порти на Тихім Океані. Однак ця війна показала, — хто вмів розуміти, — що імперія уявляє собою "колос на глиняних ногах". Ганебний цілковитий розгром російської фльоти коло острова Цусіми, ще більше ганебний погром величезних сухопутних армій-орд під Мукденом і на річці Ялу, зрадницька здача фортеці Порт-Артура і нарешті продиктовані японцями ганебні для великої держави мирові умови в Портсмуті (ЗДА), — це висліди інвазії російського імперіялізму проти Японії.

Погром Росії на Далекому Сході в році 1904 викликав у 1905 році революцію в імперії. Штрайки робітників, а навіть збройні виступи проти поліції прокотилися по всіх більших адміністративних і промислових осередках, як от: Петербург, Москва, Харків, Катеринослав, Донбас, Ростів і т. д. Від 10 до 14 жовтня 1905 року Рада Робітничих Де-

путатів у Петербурзі проголосила загальний штрайк робітників у державі. Очолив Раду українець Носар-Хрустальов, а заступав його вже тоді відомий журналіст Левко Троцький-Бронштейн — єврей з Херсонщини, пізніше перший військовий комісар за влади Леніна. Комунікація з провінцією припинилася. Влада цілковито розгубилася. Микола II, як пише граф С. Віте, намірявся відмовитися від трону. Граф С. Віте (родом з балтійських німців) урятував ситуацію. Його покликали на прем'єра. Він намовив царя Миколу II підписати маніфест 17. X. 1905 року, яким обіцяна персональна недоторканість, свобода слова, преси, зібрань і т. д. Обіцяно також скликати парлямент — Думу, але не окреслено точно його прероґатив. Пізніше це зведено на дорадчий орган короні.

Період першої революції натурально використали й поневолені народи Росії. Вони відбули ряд з'їздів для консолідації по тих чи інших питаннях. На "З'їзді інородців", що відбувся 19-21 листопаду 1905 року в Петербурзі, були представлені: азербайджанці, білоруси, вірмени, грузини, естонці, євреї, киргизи, латиші, поляки, татари, українці й фіни. Учасників було більше 100. Головував на Зїзді проф. І. О. Бодуен де Куртене. Вітаючи З'їзд, він запропонував вітати борців за свободу Росії та пошанувати пам'ять тих, що загинули в боротьбі з самодержавним режимом. У своїй промові проф. Бодуен проводив думку, що з'їзд має завданням прагнути, щоб кожний народ, незалежно від його кількости, забезпечений був правом на повне національне життя.

Перші доповіді на з'їзді мали інформаційний характер. Єдиним основним фактом всіх доповідей було констатування того, що всі народи всебічно пригнічувалися з боку урядових чинників з Петербурсу. Цей З'їзд прийняв такі ухвали[16]):

1. Боротьба за політичне визволення, розчищаючи ґрунт для демократичного переустрою Росії, є спільною справою всіх народів Росії.

---

[16]) О. Лотоцький. Сторінки минулого. Частина друга, ст. 299. 1933, Варшава.

2. Народи ці дуже заінтересовані, щоб майбутній устрій забезпечив усім свободу та повний духовий і матеріяльний розвій.

3. З'їзд визнає за неможливу та недопустиму централізацію всього законодавства та адміністрації в державі такій великій та різноманітній з погляду економічного, національного та релігійного, як Росія.

4. З'їзд визнає, що в децентралізації державної влади та організації народоправства на федеративних підставах заінтересовані всі народи Росії.

5. В інтересах народностей, що не мешкають на одній певній території, а також в інтересах національної меншости на кожній окремій території, мусять бути загальнодержавною конституцією установлені такі норми, що забезпечили б для цієї меншости кожної нації ненарушність її національних прав та інтересів.

Для переведення цих постанов у життя вирішено закласти спілку народів для взаємної допомоги в боротьбі за національні права. Обрано було й комітет, що мав скликати, делеґатський з'їзд усіх партій і груп народів, які визнають плятформу з'їзду. Ця організація і стала ядром майбутнього союзу автономістів.

Поневолені народи в першій Державній Думі відразу організувались і відсепарувались від панівного народу — росіян. Вони створили фракцію автономістів-федералістів. Головою її обрали відомого й дуже поважного лідера українського національного руху Іллю Людвиговича Шрага. Вся Чернігівщина знала й гаряче любила Шрага. Селянство інакше його не звало, як "батько Шраг".

В цю революцію почалися й аґрарні заворушення. Селяни вимагали землі від великих землевласників. Іноді самочинно розбирали землю й деякий інвентар у поміщиків. Найбільшого розміру аґрарні непорядки набрали на землях поневолених народів (в Балтійських країнах, Білорусії, Україні і т. д.), мало помітні вони були у самій Московщині. Здушували селянські повстання дуже жорстоко: ген. Мілер-Закомельський вкрив усі Балтійські країни шибеницями, на яких висіли селяни.

Коли здушено робітничі й селянські повстання, арештовано Раду робітників в Петербурзі, "ліберального" С. Віте заступлено правішим прем'єром Столипіном. Він розпустив занадто радикальні першу й другу Державні Думи, які вказували на потребу відповідального перед парляментом міністерства. Для підпертя громадскістю (народом) трону праві б'юрократи потворили "Союз Руських Людей" з гірших елементів міст. Цей фальсифікат громадськости був базою для правління Миколи II.

В цій революції брала жваву участь більшість поневолених народів, хоч усе те фігурує в літературі, як загально російські події. У чорноморській фльоті збунтувався найбільший і найкращий кружляк "Потьомкин". Матроси кружляка (переважно українці) обрали революційним командиром корабля старшого механіка інженера О. М. Коваленка — свідомого організованого українця. Він врятував старшин від розправи і, розуміючи безвихідність ситуації, наказав плисти до Румунії, де з командою висів і перевів усіх у політичну еміґрацію. Корабель залишили румунам. "Твердого" реакційного прем'єра Столипіна вбив у театрі в Києві єврей — Багров, родом з України.

У 1906 році на Кубані козаки намовили наказного військового отамана ген. Михайлова скликати козачу Раду (через більше як 100 років пригадали звичаї Запорозької Січі). Головою Ради обрали революціонера-статистика Ф. А. Щербину (по другій революції професора українського університету та української політехніки в Под'єбрадах у Чехословаччині). Ця Рада самочинно вирішила справи земельного питання. Ген. Михайлів за такий "допуст" був звільнений, але козаче рішення відмінити Петербург не наважився.

У висліді першої революції поневолені народи одержали від петербургського уряду в культурному відношенні деякі полегші: дозволили на їхній мові друкувати не дуже радикальні часописи, деякі книжки, в театрах робити вистави. Урядова й шкільна мова надалі залишилася російська. В економічному розвитку зміни не зайшли, — колоніяльна система залишилася, бо давала прибутки без клопоту.

В державних думах неросійські депутати, хоч і потворили окремі курії (польське коло, українська група), але вони завжди були в значній меншості в порівнянні з росіянами. Їх осягнення могли бути лише з ласки якоїсь більшої партійної групи росіян, очевидно ліберальної. Коли ж узяти під увагу, що думи мали значення дорадника, то можливості переведення національних справ ще більше маліють.

7. ПОНЕВОЛЕНІ НАРОДИ В ПЕРШІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ.

До першої світової війни імператорська Росія дожила назовні сконсолідованою й потужною. За участь у цій війні уряд імперії заздалегідь подбав про умовини нових і то неабияких надбань. Він широко поставив справу побільшення території, про нові анексії й зріст політичних впливів з майбутніми союзниками, головно Великою Британією та Францією, все заздалегідь докладно домовив. На півночі, повз Балтійське море, за війну 1914-17 років уряд Росії намірився приєднати частину Східної Прусії, що сусідувала з Балтійськими країнами. Решту Прусії пляновано об'єднати з Польщою й Галичиною, які натурально повинні були прийти під скіпетр імператора. 14. VIII. 1914 російський уряд видав відозву до поляків, обіцяючи "об'єднати Польщу". Справа йшла про приєднання до займанщини під Росією частин Польщі, що були окуповані Австрією та Німеччиною. Таке "об'єднання" мало б статися під зверхністю російської держави.

Через те, що Велика Британія й Франція дуже лякалися окремого миру Росії з німецькою коаліцією, вони охоче задовольняли всі її вимоги. Франція зайшла аж так далеко, що 11. III. 1917 (за день до перевороту в Петербурзі) офіційно визнала "свободу Росії в справі визначення її західніх кордонів". На півдні метою першої війни для Росії було заволодіти Дарданеллами. І 10. IV. 1915 року Росія склала з Великою Британією секретну умову. За останньою Росія діставала не лише самі протоки Дарданеллів, що сполучають моря, а і значну територію Туреччини в Европі й Азії. На кордоні Болгарії й Греції мусіла стаціонувати армія Росії. Сербія намічалася ключевою державою, через яку Росія впливала б на Балкани, коли витиснеться з них Австрія. І. Х. 1914 вона склала з Румунією умову про розділ між ними Буковини, що ще була під Австрією.

В листуваннях Постою головного командування Росії (начштабу ген. Янушкевич) з Петербургом про майбутні

західні кордони часто згадувалася Підкарпатська Русь, що ніколи до того часу не входила до складу імперії. Ішли теж розмови з чехами (Чехословаччини тоді ще не було). 18. XII. 1914 російський посол у Швайцарії повідомив Петербург про думку Крамаржа (відомий русофіл, політичний чеський діяч, перший прем'єр створеної пізніше Чехословаччини), що "чехи будуть вдоволені й щасливі утворенням із чеських та словацьких земель королівства чи віцекоролівства під державою государя-імператора"... Майбутній же президент Чехословаччини висловлювався, що "загальне бажання чехів — мати короля руського".

Такі пляни снували вінценосні імперіялісти в зв'язку з першою світовою війною. Революція перешкодила їм реалізувати їх. Однако Росія руками наступників імператорів у значній частині здійснила намічені поширення території, а в дечому й перевищила колишні наміри.

У часи ж першої світової війни поневолені народи також розпочали акції для звільнення себе від панування чужинців. Соціяліст Й. Пілсудський, вважаючи, що війну мають виграти Центральні Держави, організує при австрійській армії польський легіон і стає його командантом. Голова Польського Кола в державній думі, Роман Дмовський, переконаний в перемозі Антанти жваво працює з цією коаліцією. За його ініціятивою створено при французькій армії польський корпус ген. Галера з польських робітників та полонених у Франції. Скрізь велася інтенсивна пропаґанда за відновлення польської держави. Проф. Т. Масарик, обрахувавши, що переможе Антанта, нелеґально залишає Прагу і розпочинає інтенсивну пропаґанду в Парижі, Лондоні й ЗДА за звільнення земляків з-під панування австрійців. Він же домігся організації чеських леґіонів на Заході й Сході. Західні українці організують при австрійській армії територіяльні формації Українських Січових Стрільців (УСС). Українці-еміґранти з Наддніпрянщини утворили у Львові "Союз Визволення України", що розпочав пропаґанду за звільнення України з ярма Росії. Різноманітну протиросійську акцію провадили й інші народи в міру їх можливостей.

8. ВІДНОШЕННЯ РОСІЯН-ДЕМОКРАТІВ ДО ПОНЕВОЛЕНИХ НАРОДІВ.

Праві російські політичні групи й окремі особи ніколи не визнавали і на еміґрації досі не вважають Росію за многонаціональну державу. Для них цю державу заселюють лише руські, з котрих деякі говорять наріччями, зіпсутою "великоруською" мовою. Для цієї категорії людей і після тридцятирічної еміґрації, по двох світових війнах, що зруйнували найбільші осередки Середньої Европи, ніякі зміни, у розумінні державного будівництва, не зайшли. Про ці політично сліпі групи росіян говорити зайво.

Але що діяли ліберальні російські кола, що вважають себе носіями европейських ідей на сході, кола, що домагалися обмеження абсолютної волі монархів, кола, що прагнули перетворення Росії в конституційну монархію, або навіть республіку? До таких кіл належали представники, за старою номенклятурою, конституційно-демократичної партії (в скороченні — кадети) та соціялістичних партій.

Після першої революції деякі кадети й соціялісти вважали бажаним дати окремим народам куценьку культурну автономію (на місцевих мовах друк книжок красного письменства, часописів, початкові школи). Про ширшу автономію адміністрації мало хто мислив. Надзвичайний централізм адміністрації імперії майже нікого не вражав. А щоб хто з росіян згадав про поґвалтування імператорами підписаних умов з деякими народами, то це було б надзвичайним чудом.

При таких умонастроях почалася війна 1914 року. У майже всіх росіян і багатьох інородців, що втратили національну свідомість, вибухла хвиля патріотизму. Від найправіших до соціялістів всі з ентузіязмом горланили: "Боже, царя хорони!". Всі мріяли про перемоги й доведення війни до... переможного кінця". Заговорили про Дарда-

нелли й інші надбання, що далі поширили б кордони імперії. Знову віджили й пожвавіли думки про... "місію Росії дати щастя світові!". Коли, за пару місяців, захопили Галичину, відразу розпочали "оправославлювати" (дохрещувати) "загублені душі" уніятів. Їхній митрополит А. Шептицький негайно був вивезений до манастиря в північній Росії. Протидій цим безглуздям, бодай протестів, з боку найрадикальніших російських політиків чути було мало. Імперіялізм розквітав буйно.

Єдина група росіян на еміґрації, так зв. пораженців, на чолі з Леніном була пропаґандивно проти імперіялізму й захоплення Росією нових територій. В році 1916 Ленін написав поважний трактат, що присвятив імперіялізмові ("Империализм как высшая стадия капитализма"). У цьому творі Ленін розкривав і ганьбив імперіялізм капіталістичних країн, зокрема Японії.Ленін освітлив американський та европейський імперіялізм на прикладах їхнього визискувального господарювання в Китаю, Індії, Азії й Африці. На підставі цього аналізу автор проповідує, що в такому напрямкові посилюватиметься й розквітатиме капіталізм і імперіялізм Америки та Европи, аж доки не захопить у свою орбіту цілу земну кулю й безоглядно її експлуатуватиме.

У передмові до цієї книжки, яка датована вже 26. VIII. 1917 (по лютневій, але перед жовтневою революціями), у Петербурзі Ленін пояснює, що написав книжку за царизму і тому, уникаючи цензурних перешкод, ілюстрував прикладами з імперіялізму Японії, а не наводив Росії. Продовжуючи пояснення, автор додав, що "уважний читач легко підставить замість Японії — Росію, а замість Кореї — Фінляндію, Польщу, Курляндію, Україну, Хіву, Бухару, Естляндію й інші не росіянами заселені області".

Очевидно, що теперішній читач, до якого звертався б Ленін, з цілковитою відповідальною свідомістю мусить підставити замість Японії — Росію у формі Совєтського Союзу, а замість Кореї поки що й Північну Корею, а далі Манджурію, Китай, Сх. монголію, Тібет, Казакстан, Туркменістан, Узбекістан, Таджікістан, Киргизію, Вірменію, Азербайджан, Грузію, Україну, Білорусію, Литву, Латвію, Естонію,

Фінляндію, Прусію, Польщу, Чехословаччину, Румунію, Болгарію і інші російські території, що знову окуповані Совєтським Союзом і стали об'єктами значно безогляднішого імперіялізму, ніж було за царів.

З приводу захоплення Кореї Японією Ленін так написав: "Припустім, що японець засуджує анексію Філіпін американцями. Питання, чи багато повірять, що він це робить через неґацію анексій взагалі, а не з бажання самому анектувати Філіпіни? Тому довелося б боротьбу японця проти анексій вважати нещирою і політично нечесною. Політично чесною боротьбою стане вона виключно тоді, якщо японець буде проти анексії Кореї Японією, якщо він вимагатиме свободи відділення Кореї від Японії".

Через те, що автор цієї книжки, Ленін, збройно анектував кавказькі народи, Україну, закаспійські народи і намагався своєю армією окупувати Фінляндію, Балтійські країни і Польщу, — цілий його твір не можна вважати інакше, як **нечесним, підступним і облудним шахрайством.** Очевидно, що й тих, котрі використовують цей твір, не можна назвати інакше, як безчесними політиками й взагалі людьми без найменшої етики й моралі. І от цю книжку совєтські правителі перекладають на дуже багато мов і розповсюджують у сотнях тисяч примірників. Так вноситься баламутство і серед мало поінформованих чужинців.

Та й цього ще мало. Совєтський дослідник Леніна М. Гольман уже в році 1926 видає велику публікацію під наголовком: "Руський імперіялізм". В ній він накидається і "розкриває" імперіялізм царів за те, що він захопив Манджурію, Монголію, Балтійські країни й пробував посісти Персію. Можна лише дивуватися безкритичності читачів, що пережовують всю ту балаканину. Хто ж з політично думаючих людей ще не знає, що в той час, як Велика Британія зреклася Індії й Пакістану, Совєтський Союз захопив під свою керму не тільки Манджурію, а й цілий Китай, не тільки Балтійські країни, а й Прусію і цілу Польщу, Румунію й цілу Україну і т. д. В Іран Совєтський Союз також пробував всунутися, але ЗДА поставилися твердо проти цього. Та ще й сьогодні совєти в цій країні пробують завести "народню демократію".

9. РЕВОЛЮЦІЯ 1917 РОКУ Й ПОНЕВОЛЕНІ НАРОДИ.

З вибухом другої революції тимчасовий уряд до всіх провінцій призначав (частіше з членів державної думи) своїх комісарів. Більшість поневолених народів відразу прокинулася й почала самоорганізацію. З перших же днів вони творили місцеві автономістичного порядку уряди. Дуже скоро роля комісарів центральної влади у цих народів зійшла на нівець. Демократи-росіяни з тимчасових урядів князя Львова й адвоката Керенського виразно поставилися проти вимог найскромніших автономій поневолених народів.

За автономію, яку Українська Центральна Рада проголосила сама, з Петрограду неслися погрози прем'єра Керенського. Він часто в промовах підкреслював, що "розбазарювати" Росію не дозволить. У Києві міністр Керенського, соціял-революціонер грузин І. Церетелі, в присутності прем'єра при розмові з представниками Центральної Ради висловився, що "для збереження цілого вони (очевидно російський уряд) не зупиняться перед знищенням частини" (треба розуміти України). У прямуванні до централізму тимчасові уряди і майже все російське суспільство і по революції залишилися на позиціях царизму. Всі, від правих да найлівіших, вживали зусиль, щоб зберегти єдину-неподільну Росію.

Ніхто звичайно не зважав і на те, що деякі народи мали умови з династією Романових. Нормально зникнення Романових з політичної арени звільняло і народи від складених з ними умов. В дальшому свому існуванні ці народи були вільні розпоряджатися своєю долею. Вони ставали незалежними, або мусіли скласти нову умову з пореволюційним урядом Росії. У цьому положенні опинилися Україна й Грузія. І от першій російські демократи соціялісти грозять знищенням за бажання скромної автономії. Хіба це не той же імперіялізм, що й за царів, хоч він і причепив червону стрічку?!

Коли хаос революції з кожним днем зростав, а окремі народи для успішної боротьби з ним творили місцеві влади, — "демократ" Керенський та його прихильники не дозволяли це робити. Самі ж вони також не боронили населення від безладдя. У самоорганізації народів російські демократичні провідники вбачали контрреволюцію. З цим вони запекло боролися демагогічною пропаґандою.

На Дону прийшов до влади — за козачою традицією — виборний військовий отаман, ген. О. М. Каледін. Він створив виборну — знову за козачою традицією — місцеву владу, що почала реґулярну боротьбу з анархією, яку створювали салдатня, що втікала з фронту, та большевицькі аґітатори. Прем'єр Керенський проголосив ситуацію на Дону контрреволюцією і видав наказ ген. Верховському рушити московську військову округу проти контрреволюційного отамана Каледіна. А за пару тижнів перед цим на державній нараді у Москві, у присутності Керенського, отаман Каледін в імені 12 козачих військ виголосив високо-патріотичну промову, у 10 точці якої сказано й таке: "Росія повинна бути єдиною. Всіляким сепаратним тенденціям повинна бути поставлена межа в самому зародку"[17]). Де ж тут контрреволюція й сепаратизм? У той мент, очевидно, Дон далі автономізму не йшов.

Отже після революції, до большевицького перевороту, демократи-росіяни виявили себе такими ж імперіялістами, як і їхні попередники за імператорів.

Ніби відповіддю на імперіялістичні заміри російської демократії у вересні 1917 року відбувся в Києві "З'їзд Поневолених Народів". На цей З'їзд прибули представники таких народів: грузинів, естонців, латишів, євреїв, литовців, білорусів, татарів, донських і кубанських козаків і бурятів. З'їзд заманіфестував єднання недержавних не-російських народів. Про державний устрій Росії З'їзд уже в той час деклярував: "Росія повинна бути **федеративною** демократичною республікою"[18]). І ця постанова ніякого рефлек-

---

[17]) Генштт. полк. Добрынин. "Борьба с большевизмом на Юге России," ст. 31. 1921, Прага.

[18]) І. Мазепа. Большевизм і окупація України. Львів—Київ, 1922, ст. 71.

су у російських демократів не викликала. Частіше ці демократи пояснювали своє становище "невдовзі" скликанням "Всеросійських Установчих Зборів", які, мовляв, мають установити державний устрій в Росії та розв'язати водночас проблему різних народів. Для поневолених же народів не було сумніву, що на таких установчих зборах росіяни матимуть велику більшість голосів. Вони й вирішили б, а не голоси поневолених народів. А напрямок думок у цьому питанні усіх проводирів, державників-росіян уже виявився: "держати твердо й не відпускати". Через те поневоленим народам нічого не лишалося, як самостійно вирішити й проголосити свою волю та боронитися проти зазіхань росіян, бо всі вони, хоч і різно забарвлені політично, були імперіялісти-централісти.

Слід згадати також провідників "білих" рухів, що спершу спасали своє життя, втікаючи до поневолених народів (ген. М. В. Олексіїв у Новочеркаське, Денікин, Марків в ст. Полтавську на Кубань, Ерделі в Катеринодар, Врангель у Крим і т. д.). Згодом, розглянувшись, ці генерали приставали до військових формацій, що тут уже були організовані для боротьби проти салдатні й матросні, під'юджуваної большевицькою пропаґандою. Як висококваліфіковані специ ці генерали без труду висувалися на чоло військових формувань. Захопивши ж у свої руки військо, вони з оборони країн, в яких перебували, переходили до боротьби за відновлення єдиної неподільної Росії. Фактично вони зводили всю боротьбу в площину змагання за владу в майбутній Росії. Місцеві федералістичні чи навіть автономістичні політики не годилися з накидуваним їм завданням цих генералів-зайд з Росії. Ненатуральний сімбіоз місцевих влад з російськими патріотами, в генеральських погонах і без них, скоро викликав велике тертя. Воно здебільшого було причиною загибелі місцевих самостійних і "білих" централістичних рухів.

Адмірал Колчак спричинив ліквідацію автономістичного уряду Сибіру. Цим він прискорив і ліквідацію збройних сил, що зорганізувалися для захисту автономії Сибіру від напасників у вигляді "червоної ґвардії" чи червоної армії, керованих з Кремля, який з перших же днів жовтне-

вого перевороту завзявся відновити "матушку — Росію", приборкуючи збройно один по одному поневолені народи.

А найхарактернішим є чин російського імперіяліста-шовініста ген. А. І. Денікина, що прийняв командування Добровольчою Армією на Півдні після того, як убито ген. Л. Г. Корнілова. Денікин більше дбав про поборювання сепаратистичних рухів, ніж про боротьбу проти північних орд, якими керували большевики. При опрацюванні директиви походу на Москву, Денікин обрав найтяжчий і найбільш небезпечний варіянт. Він наказав головним силам іти через Україну на Москву, а не вздовж Волги. Цей генерал насамперед поспішав задавити сепаратистичний рух на Україні, перемогти армію Петлюри. Як російський імперіяліст, Денікин найбільше жахався сепаратистів. Так він ув'язався у війну з Україною, тут розпорошив свої сили, а на Москву не було з чим іти. Коли б же напрям прийняв уподовж Волги, то там не тільки не довелося б ні з ким боротися, а його армію поповнили б недобитки есерівських повстанців, військових відділів адм. Колчака, тощо. Директива йти через Україну добила Добровольчу Армію і дуже надщербила збройні сили Отамана Петлюри.

Та й цього ще мало, Денікин за всіляку ціну намагався знищити самостійність Дону й Кубані. Він не спинився перед грубим військовим насильством над парляментом Кубані — Радою. Санкціонував повішення одного депутата — священика, родом росіянина (Кулабухова). За його заходами вислано 12 кубанських депутатів Ради з батьківщини до Царгороду. На ці акти російського патріота кубанські козаки відповіли залишенням фронту. Вони поспішили рятувати свій уряд від насильства "білого" напасника. Вислідом такого чину засліпленого імперіяліста було прискорене переможення Добрармії і тих, що по нещастю в спілці з ним провадили боротьбу проти Півночі. Дуже хутко Денікин утік до Царгороду.

Подібно, як Денікин, "рятували" єдину Росію з малими відмінками й інші "білі" патріоти-імперіялісти. Всі вони починали — за дуже рідкими винятками — свої акції на теренах поневолених народів, перешкоджаючи їм звіль-

няти себе з-під ярма Росії. Фактично всі "білі" вожді допомогли червоним приборкати поневолені народи.

Треба зазначити окрему фігуру пореволюційного Верховного Головнокомандувача російськими арміями ген. Л. Г. Корнілова. Він мав намір спасати російський протинімецький фронт творенням національних армій. Він наказав українцеві з роду ген. П. П. Скоропадському організувати український корпус. Цьому дуже перешкоджали ген. Денікин (тоді головнокомандувач Південно-Західного фронту), Марков, Лукомський і інші. Без захоплення брався до цього й ген. Скоропадський, лякаючись попасти в зрадники Росії. Командарм же Північного фронту, ген. Клембовський, що відразу перейшов на службу Леніну, назвав ген. Корнілова за націоналізацію армії "чоловіком з серцем лева, а мізком барана".

Прийнявши командування над Добрармією, ген. Корнілов, висилаючи делеґацію до Сибіру, написав політичну програму боротьби, що її підписав лише сам. У ній він зазначає й таке: ..."Мир треба заключити загальний і почесний **на демократичних принципах,** цебто: **правом на самоозначення поневолених народів.**

...за окремими народами, що входять у склад Росії, визнається право на широку місцеву автономію під умовою збереження державної єдности. **Польща, Україна й Фінляндія, що перетворилися в окремі національно-державні одиниці, мусять бути широко підтримані урядом Росії в їх змаганнях до державного відродження,** щоб цим ще більше скріпити вічний і незломний союз братніх народів"[19]).

Такий винятковий лібералізм ген. Корнілова треба пояснити тим, що він не був росіянин, а сибірський козак, родом текинець. Коли його вбили під Краснодаром (31. III. 1918), то його особистий конвой, що складався виключно з текінців, і офіцерська частина, на другий день по похоронах свого "бояра", як вони звали ген. Корнілова, лишили Добрармію і попростували пробиватися додому в закаспійські степи. Слід також зазначити, що Корнілова обожали рядовики Добрармії, а дуже з застереженням до нього

---

[19]) "Архив русской революции", т. IX, Берлін, 1923 год.

ставилися претенденти у вождi, як от: ген. Олексiїв, Деникин та iншi.

Взагалi ж, за рiдкими одиницями, всi росiяни i пiсля революцiї, незалежно вiд полiтичних переконань, залишилися насамперед iмперiялiстами. Всi вони хотiли стягати всiх докупи, не припускаючи найменшої нацiональної свободи. Серед них не знайшлося одної — опрiч Б. Савiнкова з 5 однодумцями на емiґрацiї — групи полiтикiв, якi б деклярували якомусь поневоленому народовi автономiю. Слово ж "федерацiя" в поняттях росiян означало найбiльшу державну зраду.

10. СОВЄТСЬКІ ІМПЕРІЯЛІСТИ ТА ПОНЕВОЛЕНІ НАРОДИ.

Поглиблення революції й поширення її анархії змушували велику кількість поневолених народів прискорювати своє відокремлювання від Росії. На погрози уряду з Петрограду мало хто зертав увагу. Тимчасовий уряд у своїх діях був кволий і нерішучий. З ним швидко перестали рахуватися. Нарід не підпирав цього уряду, всі більше прислухалися до Совєту Солдатських Робочих Депутатів та до того, що голосив декілька разів денно з палацу балеріни Кесшинської лисий з обличчям монгола Ленін. За яких сім місяців демократичний уряд російської імперії зовсім обезвладнів. Поза Петроградом його не було чути. В жовтні 1917 року владу перехопила партія Леніна, большевики. Особливої за неї боротьби не було. Боротьба обмежилася також до самого Петрограду.

Ленін зо своїми однодумцями, піднявши "покинуту на вулиці владу" (вислів самих большевиків), почали рядити, відкинувши всі засади суспільного життя. Неправда й обдурювання стали кутовим каменем нової влади, що потурання найдикішим інстинктам юрби довела до найвищого ступеня. Обіцянки задовольнити всі бажання юрби давалися аґентами Леніна всюди, де їх влада ще не досягла.

У перші роки правління Леніна, щоб знову зліпити до купи многонаціональну державу, сам Ленін прикинувся прибічником прав національних меншин. Нібито не ілюзорно, не тільки формально, він в імені російської більшости обстоював реальні національні права меншин. Так, 30—31 грудня 1922 року у секретній записці, Ленін проводив таку свою думку[20]) : "Я вже писав у своїх творах по національному питанню, що нічого не варта абстрактна постанова про "націоналізм" взагалі. Треба відрізняти націо-

---

[20]) Р. Абрамович. "К национальному вопросу в СССР". Социалистический Вестник, ст. 158. Сентябрь, 1950 г. Нью-Йорк—Париж.

налізм нації, що душить, і націоналізм нації, яку душать, націоналізм великої нації і націоналізм маленької нації. У відношенню до другого націоналізму ми, приналежні до великої нації майже завжди буваємо винними в безмежній кількості насильства, а навіть більше того, — не помітно для самих себе, — в безмежній кількості насильства і насильства й образ. Варто лише пригадати мої спостереження на Волзі, як у нас третируються (зневажаються) інородці"...

Повірити, що те писалося щиро, ніяк не можна. Нема одного випадку в діях Леніна, де б дійсно боронилися права національних меншин. Правдоподібно, що це було написано для обдурювання тих націонал-комуністів, що в початках повірили й пішли за Леніном. В дійсності для всіх не-росіян, за виключенням хіба євреїв, до другої світової війни, совєтський російський синедріон був значно небезпечніший, ніж уряди царів.

Неґативне ставлення царських урядів всі добре знали і до нього національні меншини відповідно пристосовувалися, але совєтські уряди діяли завжди з підступом. Вони спершу прикидалися найбільшими приятелями тієї чи іншої національности: заводили школи на місцевій мові, цю мову змушували — і то досить суворо — вивчати адміністраторів-росіян, щоб усе діловодство, а найпаче розмови з місцевою людністю провадилися на її мові. Цим вони досягали довір'я, ба навіть певної симпатії в національних меншин, що через таке ніби прихильне ставлення висували з-поміж себе в перші ряди найпопулярніших людей. У такий спосіб росіяни довідувалися і про деякі дискретніші справи національних меншин. Набувши достатніх інформацій, починали "чистку". Впливових і досвідченіших, але плохіших діячів національних меншин переносили на посади у Московщині часом з певним підвищенням. Твердіших же провідників арештували, мордували чи висилали в концентраційні табори.

Пророблено це на Північному Кавказі (зокрема Кубань, Карачай), в Криму, у німців на Волзі, в Україні, Білорусії та інших національних територіях. На Кубані, наприклад, спершу дуже енергійно переводилася українiза-

ція Чорноморії (нащадки запорожців). Тут відкрили не тільки початкові й середні, а і високі школи з українською мовою навчання. Коли ж цей процес набрав широкого розмаху і виявлено всіх свідоміших українців, — тоді, у 1933 році, всі українські школи закрили (включаючи й початкові!). Виявлених українських професорів і вчителів, якщо вони перед тим не втекли, арештовано, багато з них розстріляно (майже всіх професорів педінституту в Краснодарі), а решту запроторено до концентраційних таборів. Звідти лише одиниці повернулися, і то не на Кубань, а по різних закутинах совєтської імперії. На Кубані ж заборонено й згадувати, що вона заселена в більшій частині виходцями з України. Подібні чини совєтська влада застосовує з деякими варіяціями до всіх національних меншин.

Такий же самий спосіб совєтська влада застосовує і до новопосталих держав, що відділилися від Росії. При цьому совєтські імперіялісти діють значно брутальніше, ніж то робилося за царів. Щоб приспати довірливіших націоналістів, совєтчики проголошують право кожної нації управлятися на своїх обшарах по власній вподобі, включно до відділення від метрополії.

Якщо ж деякі народи навсправжки відділяться й почнуть організовувати свою незалежну державу, то з Московщини посилають хмари пропаґандистів для руйнування отих молодих держав. Пропаґандисти безоглядно ганьблят національні уряди й установи, закидаючи їм буржуазність, недемократичність, небажання поділити землю поміщиків між селянами, чи передати фабрики робітникам. Поруч з цим аґенти Кремля відверто закликали до повстання проти національної адміністрації, часто організовували повстанчі комітети чи й "уряди". Юрбі дають обіцянки від совєтської влади на все, чого б вона не забажала.

Коли ж у цей спосіб все ж не вдавалося викликати більших повстань з про-російським проводом, що подбав би про прилучення цих територій до Росії, — тоді на непокірних сепаратистів посилалося військо і "приєднання" робилося багнетами. Так розпочиналися справжні кількалітні війни з Україною, Доном, Кубанню й інш. Ці війни совєтк

звичайно називали громадянськими, що велися за соціяльне визволення працюючого люду.

А для нових національних держав це були звичайні війни проти зовнішнього ворога, війни за свою незалежність, за так гучно совєтами проклямоване "право кожного народу влаштувати життя по своїй вподобі, включно до відокремлення від Росії". Ці народи ніякої громадянської війни не знали, вони лише боролися проти нової окупації, проти нового поневолення. Яскравим прикладом цього можуть бути події в Україні. Спершу Совсоюз визнав незалежність Української Народньої Республіки. Далі Кремль многократно пробує підняти широко повстання в Україні через своїх аґентів. Коли ж це не повелося, то Ленін наказав своїм військам "багнетами приєднати Україну".

Полковник Муравйов, що переміг українські збройні сили, в наказі ч. 14 дня 30. І. 1918 написав дослівно таке: "Цю владу (Совєтів) ми несемо з далекої півночі на гостряках своїх багнетів, і там, де ми її встановлюємо, всемірно її підтримуємо силою цих багнетів і матеріяльним авторитетом революційно-соціялістичної армії"[21]). Отак "самовизначали" совєтчики-росіяни різні народи.

У збиранні "земель Росії" совєти були точними виконавцями плянів царських урядів: "не відпускати від Росії ні єдиної п'яди землі!" Совєтські імперіялісти відразу ж розпочали війни за відновлення старих кордонів імперії. Вони не гаяли часу й почали війни проти Дону, Кавказу (Кубані, Північного Кавказу, Тереку, Азербайджану, Грузії, Вірменії), України, Білорусії, Балтійських народів, народів Закаспію і Сибіру.

У 1920 році ці завойовники намагалися окупувати знову навіть Польщу, що вже була визнана Антантою, як незалежна держава. Коли б Франція не помогла зброєю та керівництвом (начштабу маршала Фоша ген. Вейґан особисто керував операцією під Варшавою), то можливо, що Польща була б прилучена ще у 1920 році. Безпосереднє втручання В. Британії тоді ж урятувало від окупації і Балтійські народи.

---

[21]) П. Христюк. "Замітки і матеріяли до історії української революції, 1921, т. II, ст. 149.

Щоб затуманити голови юрбі та націонал-комуністам, совєтські імперіялісти вигадали для прилучених земель федеративну заслону з назвами "Соціялістичних Радянських Республік". Все провадилося під кличами цілковитої незалежности, а при тому звільнення від поміщиків, капіталістів-фабрикантів тощо. Отже вжито нового "наймоднішого" способу "федерування по наказу". Для певности ж у посіданні тих "федеративних республік" у них вище керівництво призначається Кремлем із росіян, або з місцевих яничар-пройдисвітів не за страх відданих Росії, як наприклад, болгаро-румун Раковський, чи єврей Каґанович в Україні. Як бачимо, модерні совєтські імперіялісти в збиранні Росії виявили більше сприту, ніж їхні попередники — "божі помазанники".

11. ОСОБЛИВОСТІ СОВЄТСЬКИХ-ІМПЕРІЯЛІСТІВ.

Уже в році 1918 совєтчики застрілили останнього носія шапки Мономахів. Однак пляни й традиції старої імперії вони перейняли на себе та в головному дотримувалися їх дуже ретельно. Втративши Фінляндію, Польщу й Балтійські країни, апарат імперії (ділові урядовці здебільшого довго, лишалися з царських часів) почав снувати політичні нитки, щоб не тільки повернути втрачене, а ще й помножити його. Імперативним завданням і Совєтської імперії стало: придбання нових територій, розсування далі кордонів держави, продовження шляху, яким ступала Росія від царів Іванів III й IV.

До років 1928-30 совєтчики готували наступ на внутрішньому фронті. Вони виловлювали й винищували рештки "контрреволюції", приправляли суцільну колективізацію сільського господарства та виробляли систему плянування промисловости. Водночас узяли напрям на важку промисловість, з особливою увагою до військової. Надзвичайно уважно формували й вишколювали велику армію, що не була потрібна для мирних цілей.

Від року 1928 розпочали виконувати п'ятилітні пляни. Все більше ґвинт примусу почав затискати селян і робітників. На 1938-39 роки росіянин — кат Єжов, голова НКВД, донищив недобитки інтеліґентніших верстов населення, найбільше серед інородців. "Від фінських холодних скель до полум'яної Колхиди" знову все замовкло, бо... ледве дихало. Назовні гіганська вже совєтська імперія виявляла всі ознаки приправлення до нового стрибка, за новими просторами.

В цьому ж часі починає входити у широкий обіг і в чужинців на сотках різних мов згадана вже теорія імперіялізму Леніна ("Империализм как высшая стадия капитализма"). В совєтах ця "наука" стає талмудом, що його повинен знати кожний професор, студент, кожний совєтський

журналіст і пропаґандист. На цій "теорії" пізніше будуватимуть всю реторику совєтські й сателітські делеґати у виступах в Об'єднаних Націях. Вони вестимуть словесну війну проти "імперіялістичних паліїв війни" на тезах цієї книги. І надиво, серед чужинців не багато помічає, що сучасний світ нічого спільного не має з тим, який уявляв собі Ленін, коли писав той твір.

Як пише Ленін, після 60 років лихоманкової експанзії і загарбання колоній, поділ світу дійде до своєї межі. Капіталістичні країни не зможуть далі поширювати своїх імперій. Без цього ж, за думкою Леніна, вони не в стані існувати, а тим більше розвиватися. Через це, твердив Ленін, капіталізм почне "гнити". Його розвиток за попередній період залежав від колоніяльних володінь, що головно обслуговували торгівлю. На вищій стадії розвитку колонії служитимуть головним об'єктом для праці нових капіталів. Вкладання ж капіталу в слабій відсталій країні віддає її в експлуатацію на користь метрополії. Країна втрачає політичну незалежність. Через те, що колонії земної кулі вже всі поділені, капіталістичне господарство почне душитися. Це ж приведе до соціяльної революції. Її не можливо буде уникнути. Така в коротких словах проста й ясна теорія Леніна.

Та Ленін прогавив, або навмисно не хотів бачити, що в світовій політиці вже в час його писання виявлялися тенденції протилежні його сподіванкам. Скрізь можна було спостерегти, що поневолені народи один по одному повертали собі незалежність. Терени колоній ставали меншими. Велика частина колоній Великої Британії стали домініями і поволі, без революційних катаклізмів, досягли фактичної незалежности. Вони вже ніяк не підходять під визначення колоніяльних володінь Великої Британії, ні до народів, яких експлуатують. Далі Велика Британія втратила Індостан, Пакістан, Бірму, Палестину, Єгипет, Голяндія не володіє Індонезією. З-під Франції звільнилися Сирія, Ливан. Японія втратила Корею, Формозу, Манджурію. Італія залишила Абисинію. ЗДА самі запропонували незалежність Філіпінам.

Загальна кількість населення країн, що набули незалежність, вже складає 560,000,000 душ, або четвертину на-

селення земної кулі. Азія, де ще недавно сперечалися, часто збройно, великі держави за колонії, набула майже цілковиту незалежність. З її, Азії, загальної кількости населення у 1,200,000,000 душ тільки 55,000,000 ще перебуває в колоніях. Один тільки "чорний" суходіл — Африка, що належить до культурно найвідсталіших континентів, ще має колоніяльні володіння. Однак населення Африки налічує лише 5% людности земної кулі.

Отже події в світі відкинули цілу теорію Леніна про імперіялізм. Його послідовці наперекір усьому фанатично продовжують виголошувати тези цієї теорії-фантазії.

Совєтський Союз почав активізувати свій імперіялізм саме в той момент, як у цілому світі запанували антиімперські течії. При цьому совєти точно виконували пляни вже перестарілого царського імперіялізму. Над Балтійським морем, опріч насильно "приєднання" Естонії, Латвії й Литви (повернення царських придбань) прихоплено також частину Східньої Прусії (здійснення плянувань царя Миколи II). Стародавній Кеніґсберґ, місто німецького філософа Канта, обернено в "чисто російське" місто Калінін. Решту Східньої Прусії прилучено до Польщі, яка згодом стала провінцією Совєтського Союзу, що також точнісінько відповідало плянуванні останнього царського уряду.

Карпатську Україну, на яку зазіхав уряд Миколи II, в році 1943 Сталін відібрав від свого союзника Бенеша. Північну Буковину, що за царя мала бути прилучена до Росії, совєти загарбали в році 1940. При цьому навіть не лякалися порушити умову з Гітлером. Про підпорядкування Чехословаччини царська Росія мала проблематичні розмови з міродайними чехами, Крамаржем і Масариком. Совєтський Союз використовує вже й цю країну, як свого сателіта. Щоправда, для цього переступлено через трупи Бенеша, сина президента Масарика й інших. Окупувавши Румунію, Болгарію й Мадярщину, Совєтський Союз виконав намічену царями місію і на Балканах. Тимчасом Югославія висмикнулася — і правдоподібно назавжди — з-під "опіки" совєтів. А це вже недотягнення, хоч і немале. Організуючи й проводячи повстання в Греції, Совєтський Союз гаряче прагнув дістатися до Середземного моря і так підсу-

нутися до самісіньких Дарданеллів. Вони ж були і є мрією всіх російських імперіялістів!

Як бачимо, всі загарбання пореволюційного уряду Росії точнісінько відповідають плянам і проєктам царських урядів. Микола II був би гордий зо своїх наступників, хоч ті й почастували його кулею.

Коли ж у Вашінґтоні, або особливо в Лондоні виникло занепокоєння, що Совєти проковтнуть Польщу, чи щось недобре заподіють Чехословаччині, — тоді Кремль влучно їм пояснював: все те у часи першої світової війни приобіцяне царському урядові, нашому попередникові. Хіба Франція не дала вільної руки Росії у визначенні західних кордонів, а Велика Британія не погодилися віддати і Дарданелли?

В Азії Совєтський Союз також насамперед простував протоптаними стежками. Він захопив Манджурію, Північну Корею, Східний Туркестан, острів Сахалін, Курильські острови, порти Дальній, Порт-Артур і т. д. Як і в Европі, совєти вже перевищили пляни царських міністрів. Вони вже фактично володіють Китаєм і прощупують ґрунт в Індокитай. Твердо ставши в Тибеті, підійдуть до брам Індії.

Імперіялізм царської Росії і совєтських диктаторів різниться від імперіялізмів держав Заходу — Великої Британії, Франції, Голяндії і т. д. В цьому процесі росіяни насамперед вважають себе носіями їм однім приступної місії. Чи в ролі слов'янофілів, чи большевиків — уважають, що мають післанництво навчати інші народи й цілий світ якійсь особливій "правді", приносити їм "свою культуру". Як уже згадувалося, російські слов'янофіли вважали росіян народом вищої культури. Совєтчики тепер доводять, що досягнення у всіх галузях знання зробили перші росіяни. Друга особливість російського імперіялізму полягає в тому, що англійці, французи, голяндці, італійці, еспанці й інші поширювали свої імперії переважно в Малій Азії, Арабії, Індокитаї, Африці і т. д., де цивілізація ще була в початковій стадії. Росіяни крім азійських обширів, — направили свою експансію також в Европу, густо заселену народами частіше вищої культури. Тому експансію росіян в Европі можна

порівняти з інвазією гунів та інших войовничих напівдиких народів.

Між імперіялізмом дореволюційної Росії і після революції є також і певна різниця як у теорії, так і в практиці. Староросійська інвазія ставила обмежені цілі: захопити якусь частину Туреччини, якусь провінцію Китаю, скористати з ослаблення Польщі тощо. Совєтський Союз має значно більші цілі. Він відразу діє на багатьох відтинках Европи й Азії. А кінцевою метою має підпорядкування цілого світу. Царський імперіялізм легше було задовольнити, ніж совєтський. За старої Росії можливо було дійти до тієї чи іншої мирової угоди, знайти якийсь компроміс. Але совєтські диктатори вимагають, щоб усі діяли під їхній диктат. Царська Росія прилучувала нові терени відвертою збройною силою. Теперішня диктатура шукає завжди опертя у т. зв. "народніх рухах". Їх вона сама викликує й створює і лише при невдачі, на крайній випадок, уживає військо. Імперіялізм Совєтів поширюють також "п'яті колони", що діють по цілому світові підступно і звичайно без війська. Захопивши якусь територію, царські уряди без обиняків заводили свій лад, свою адміністрацію з російською мовою. Совєтські правителі на загарбаних обширах назовні, особливо на початку, залишають якусь, самостійність окремої держави. Вони навіть запевняють, що економічна експлуатація приєднаних країн на користь метрополії противорічить їхнім програмам і цілям.

Видима самостійність окупованих територій потрібна Совєтському Союзу і для зовнішнього вжитку. У міжнародніх організаціях, як Об'єднані Нації, вони цим способом одержують більше представництво, більше голосів і промовців для пропаґанди в широкому світі. В середині ж у себе совєти все провадять до цілковитої нівеляції і нечуваної централізації всіх, не лише тих народів, що були під Росією за царів, а й тих нових, що обернені в сателіти. Вони не мають волі навіть у дрібницях, ані в зовнішній, ані у внутрішній політиці. У промовах, чи голосуваннях сателіти точно виконують накази Кремля. Це стало підтверджують виступи в ОН. У внутрішніх розпорядках сателіти також до дрібниць наслідують систему Кремля. Вони заводять кол-

госпи, про які перед тим не чули, плянують господарство, що споконвіку було індивідуально вільне, вишукують "ворогів" народу й "шпигунів", яких ніколи не мали, безупинно уряджують судові розправи над визначнішими громадянами, від них, як і з Совєтського Союзу, стало втікають всі, хто лише має спроможність і т. д. і т. д.

12. ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА СОВЄТСЬКОГО ІМПЕРІЯЛІЗМУ.

Як уже згадувалося, царська Росія економічно базувалася на приватному капіталі. Сільське господарство у Росії мало основу в більших землеволодіннях та в громадському ("общинному-мир") селянському господарстві. На землях поневолених народів також квітли великі лятифундії й дрібне, але не громадське, сіль.господарство. Ініціятива приватного власника не обмежувалася. В промисловості також панував приватний капітал. У російських районах значний уділ мав капітал російський. На окупованих землях центральний уряд держави майже всю промисловість передавав приватному закордонному капіталові, що завів колоніяльні способи експлуатації. Натурально, що при цьому способі розвиток промисловости ішов у напрямку найлегших можливостей до осягнення найбільших прибутків. За таких умов важкі промисловості (вугільна, нафтова, рудні, металюрґійна) і деякі галузі легких, як от цукроварська, олійна розвинулися дуже швидко і якісно дорівнювали европейським. Металюрґія Уралу (на власному капіталі) за царизму дуже відставала, хоч і заснувалася значно раніше. Вона була примітивна і високі печі провадила лише на дерев'яному вугіллі. Нафтова промисловість розвинулася головно в Азербайджані з центром у Баку та на Північному Кавказі з головним осередком у Грозному. При цьому продукти перероблення нафти використовувалися здебільшого на внутрішньому російському ринку. Головні нафтоперерібні центри побудовано в містах здобування сировини, а не поблизу дешевого водяного транспорту (у портових містах), як то вони повстали у ЗДА й інших капіталістичних державах західнього світу.

Однак у кінці XIX століття російські вчені й політики почали звертати увагу на ненормальність і небезпеку ба-

зування господарства держави на промисловості на окраїнах, на територіях, де населення переважно чуже духові росіян. Перший звернув на це увагу великий учений проф. Д. І. Менделєєв, сибіряк родом. Він доводив, що осередок промислової ваги Росії треба перенести на Урал і за нього, до Сибіру. Лише там, на його думку, може безпечно для держави розвиватися промисел. Цю думку підтримали й інші дослідники. Але млявий і повільний уряд царів не спромігся вжити конкретних рішучих заходів, щоб важливі промислові центри пересунути на Схід. Росіяни не мали власних більших капіталів, щоб перепровадити ту акцію, чужинецький же капітал вигідніші умови знаходив у промисловостях Півдня й Кавказу.

Ленін, захопивши владу, відразу почав готуватися до конфіскації маєтків не лише великих власників землі, але й промисловців. Всю землю й фабрики нова влада деклярувала власністю держави. Перебравши ж у державне керівництво промисловість, не гаючи часу, гарячково розпочали розбудовувати Урал, Кузбас та інші райони Сходу, використовуючи для цього, як базу, Донбас. Насамперед всю уральську металюрґію перебудовано на коксові високі печі замість деревновугільних. Далі якнайшвидшим темпом розбудовують Кузбас. Наче з землі виростають великі промислові центри в Магнітоґорську, Караґанді й на Далекому Сході. І хоч Донбас далі по необхідності лишено "Всесоюзною качегарнею", але вкладання в нього капіталу зменшено, темп розвитку цього басейну загальмовано. Добуток вугілля в Донбасу з 87,0% у державі у році 1913 спав на 65,4% у 1934 році, а в Кузбасі за ті ж роки підноситься з 1,3% на 12,7%. Витоплення чавуну на Україні за ті ж роки спадає з 73,6% на 64,4%, а на Уралі підноситься з 21,7% на 30,8%[22]). Ці декілька чисел ілюструють, як дбайливо совєти поставилися до плянів царських урядів. Вони інтенсивно почали розбудовувати промислові центри на безпечніших політично для росіян місцях, звільняючись від залеглости від осередків на національних територіях поневолених народів.

---

[22]) В. Іванис. Промисловість України і Північного Кавказу. 1937 р. Варшава, ст. 58, 94.

Взагалі Совєтська влада рішуче перебудувала економіку поневолених народів у пристосуванні до інтересів панівної нації. Вздовж Волги, як водної артерії, побудовано в Саратові, Самарі, Горкому і інших містах поважні нафтодестилярні. До них нафта пливе Волгою з Кавказу. Натомість на Україні з найпотужнішим промислом у державі ні єдиного нафтоперерібного осередку не створено. Кількість цукроварень на Україні зменшено. Зате їх набудовано у російських районах і в Західньому Сибіру.

Варто також зупинити увагу на господарюванні совєтських імперіялістів в країнах-сателітах. У 1944-45 роках кордони совєтської імперії на заході охопили всю Середню Европу, бо поляки, румуни, мадяри, чехи й болгари переставали фактично господарити на своїй землі. Господарем ставав Совєтський Союз. Перед ним постали нові економічні проблеми. Совєти потребували все, від найменшого до найсолїднішого. Самі ж вони не мали чим компенсувати те, що забирали.

Американський ленд-ліз (11 мільярдів долярів) Совєтський Союз проковтнув за пару місяців, не встигши розсмакувати. Досить набрали "військової здобичі" по різних країнах, зайнятих червоною армією. З Польщі, Німеччини, Румунії, Мадярщині, Болгарії гнали по шляхах вервечками пов'язану за хвости худобу. Половина її подохла від виснаження в дорозі. Приспішено демонтували фабрики, головно німецькі, забирали залізничний матеріял і дещо з матеріялів ширшої потреби. Демонтаж робили невміло і нехлюйно, через те значна кількість демонтованого знецінювалася. Все робили, як переможці, зі самовпевністю й певним нахабством. Кличі про мир "без анексій і контрибуцій" забули. Фактично грабували все, що попало під руки. Але і військова здобич дала мало помітні висліди при задоволенні значно зруйнованого війною, а ще більше примітивними новими керівниками господарства Союзу. Совєти спожили все, лишаючись худими, як фараонські корови.

Представники комісаріяту зовнішньої торгівлі нишпорили в Маджурії, Кореї, Балтійських країнах і на Балканах, не мавши як задовольнити необмежені потреби своєї

голої й босої батьківщини. Мікоян, комісар зовнішньої торгівлі, відсилаючи цих шукачів, де ще можна пограбувати, цинічно їх повчав: "Ви — совєтські колонізатори. Економіка визначає політику. Ви повинні стати совєтськими комерсантами, совєтськими "капіталістами". Ми вам допоможемо!"

Випадково, займаючи Румунію, совєтська армія захопила К. А. Клодіуса. Це талановитий німецький економіст, що за Гітлера завідував використовуванням ресурсів східньої Европи. У роках 1940-41 він забезпечив Німеччину зерном, нафтопродуктами, рудами й іншим. Здебільшого він за ці постачання і не заплатив. Клодіуса призначили помічником Мікояна. Власне він реорганізував міністерство зовнішньої торговлі в імперське економічне управління з мільярдовими промисловими й транспортовими привласненими Совєтським Союзом закордоном капіталами. Все майно німецьких громадян по різних державах Совєтський Союз, як спадкоємець, автоматично забрав собі. Те ж було зроблено з маєтками японців у Манджурії та в Північній Кореї.

Керівництво багатьома промисловими, торговельними й транспортовими підприємствами Совєтська влада організує на принципі мішаних капіталістичних товариств. У них 50-51% капіталу вважається совєтським, а 50 чи 49% залишається в розпорядимості чужоземного контраґента. Така система випробувана у роках 1924—1935 в умові управління Східньо-Китайською залізницею. При рівних капіталах вистачало, щоб директор залізниці був совєтчик і роля китайців сходила на зеро. Через це після війни для економічної діяльности Совєтського Союзу закордоном форму змішаного товариства зроблено універсальною.

У Мадярщині мішані товариства уряду дали Совєтському Союзу провідну ролю в розпорядженні багатствами промисловостей: алюмінієвої, хемічної, електричної, нафтової, металюрґійної, залізнично- й авіотранспортової. В Румунії сім совєто-румунських змішаних товариств керують нафтовою промисловістю, банками та річним, повітряним і сухопутнім транспортом. У ці підприємства багато вкладено англійських, французьких і американських капі-

талів, що їх конфіскував Гітлер. Совєти автоматично посіли ці капітали по праву спадкоємців Гітлера. Навіть на бідненьку нафтопромисловість Австрії Совєтський Союз хижо накинувся. Більше як половину цих підприємств він уже захопив. Тепер совєти плянують набути право дослідів ще на досить великих обширах цієї вбогої країни.

Мішані товариства Совєтський Союз. потворив також в опанованих ним провінціях Китаю. В перспективі звичайно мається оволодіння цілою "небесною імперією", Кореєю й іншими землями Азії. На перешкоді цих задумів став ген. Мек Артур, але він уже також усунений. Та мабуть заведена цим великим американцем позиція в Азії утривалиться.

Однак надбання в Німеччині — найважливіші від усього, що захопив Совсоюз по інших, промислово бідних країнах. У 1946 році в східній частині Німеччини, окупованій совєтами, вони привласнили, як репарації, самочинно 200 промислових об'єктів. Серед них були відомі на ввесь світ оптичні фабрики Цайса, Майсенської порцеляни, синтетичної нафти, машинобудівельні, паперові, а навіть книговидавництва Ляйпцігського центру. Підприємства об'єднані в споріднені групи, ними керують промислові трести мішаного капіталу з передачою 51% совєтам, а 49% залишено комуністичному "урядові" Східньої Німеччини. Пізніше 30 з цих підприємств повернено Німеччині, а 170 далі цупко тримають совєти в своїх руках. Ними керує спеціяльний департамент "Управління Совєтських Акційних Товариств". До нього належать і мішані товариства інших держав Східньої Европи.

Отже совєтські імперіялісти довели таки Росію до володіння великими капіталами за кордоном. За імператорів було навпаки: закордонні капітали знаходили приложення саме в Росії, як промислово відсталій убогій країні. У 1917-18 роках уряд Леніна врочисто відмовився від усіх економічних привілеїв і капіталів за кордоном, бо... їх майже не було: пара російських банків у Ірані й Китаю. Так що відмовлятися не було від чого. Сам же Ленін закликав чужинецьких капіталістів у Росію і був згідний з тим, що "чужинці-капіталісти експлуатуватимуть російських робіт-

ників". Треба було лише осягнути зростання продуктивних сил країни.

До грабування сателітів належить також така дріб'язкова вигадка совєтських економістів. Ці країни на бажання совєтів мусіли повернути витрати на субвенції, які вони видавали в попередні роки комуністичним партіям цих країн. Відомо, що мала Болгарія за попердню працю своїх комуністів мусить заплатити 10 мільйонів долярів, а що припаде на таку Німеччину?..

Заведення в чужоземних країнах мішаних товариств натурально викликало питання організації керівництва ними. Мусіли бути свої директори-керівники трестами, інженери, економісти і т. д., як звичайно, в таких випадках кадри сильно розростаються, твориться багато синекур. Через те, що все це сполучено з посольствами, вони напухають, деякі доходять до 1,000 службовців. В окупованих країнах-сателітах тримають тисячі військових і цивільних "працьовників"-дармоїдів. Так півдикий Совєтський Союз позаводив безліч своїх, часто мало освічених "радників". Вони, як пани, не лише дораджують, а здебільшого бундючно наказують. Такі накази лунають від Єни й Ваймару до Шанхаю, Кореї й Кантону! Так на паразитне буття на чужоземній службі влаштовано не менше сто тисяч урядовців. Всі вони живуть в упривілейованих умовах, з такою пихою, про яку дома й не мріяли. Переважно країни-сателіти мусять їх оплачувати. При цьому платня пересічного урядовця-фахівця (інженера, економіста, пляновика) перевищує утримання міністрів, або найвищих урядовців відповідної держави. Совєтчики мешкають безкоштовно в найкращих віллах, розпоряджаючи самоходом, телефоном, радієм, паливом, освітленням і обслугою.

Зрозуміло, що закордонні урядники вживатимуть зусиль, щоб найдовше затримати окупацію. Вони намагатимуться до територіяльної нової експансії та колоніяльних способів керівництва. А таке панування не може не викликати в "оточеного опікою" населення заздрости та гострої, хоч і прихованої, ненависти.

Такими способами нові володарі Росії, совєтські вельможі, помножили надбання й прибутки настільки, що їм

позаздростили б і царські міністри Сазонов та Горемикін. Слід зазначити, що совєтські імперіялісти точніші та більше рішучі у виконуванні задумів своїх попередників. А в переміні держав Заходу в свої колонії вони переступили найсміливіші припущення.

13. КЕРІВНІ ВЕРСТВИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ТА СОВЄТІВ.

У кожній державі влада мусить пристосуватися до стану культури й цивілізації народу, яким вона керує. Якщо керівники не розуміють психіки переважної більшости підлеглих, вони довго не втримають владу. Вони в такому випадку не зможуть створити відданого собі прошарку для безпосереднього ведення мас.

В імператорській Росії апарат влади базувався на упривілейованих верствах суспільства. Спершу бояри та служилий стан ("сословіе") і духівництво, пізніше — вищі аристократи, дворянство, також духівництво і в якійсь мірі купецтво творили кадри урядників держави. Це були заможніші й освіченіші верстви, яким у різні способи сприяла корона. Вона нагороджувала їх землею з кріпаками, створювала для них виховні й освітні, закриті для інших, установи, надавала різні титули й т. і. Інші кляси суспільства до правлячої касти довго майже не допускалися. Лише рідкі одиниці з інших верстов могли попасти на відповідальні місця державної машини. З розвитком промисловости і поширенням території новими займанщинами адміністративний апарат зростав і для його поповнення самого дворянства не вистачало. Зокрема кадри старшин в армії не можна було обмежувати самими дворянами. Часті війни супроводилися великими стратами не лише рядовиків, але особливо їх молодших командирів. На горішніх щаблях адміністративної драбини за царів досить було й чужинців, здебільшого німців. Представники інородців там траплялися одиницями.

Добольшовицькі пореволюційні уряди Росії трохи змінилися лише на самій горі. Там з'явилися "аматори", що поважно не вміли провадити державні справи. Частіше це була забава в міністрів. Військовий міністер, згодом прем'єр, адвокат О. Ф. Керенський, наприклад, позував на Наполеона й без кінця й краю говорив про безкровність рево-

люції. Однак опріч балакучости, цей чоловік не був здатний на якийсь державний чин. Тому за шість місяців тимчасовий уряд розбігся, як група змовників при її викритті. Та й цей уряд на словах багаторазово засвідчив свою відданість засадам російського імперіялізму.

"Найреволюційніший" уряд большевиків почав державну акцію з проголошення Леніна, що й "куховарка може керувати державою!" На перших порах цей уряд, бодай назовні, прикидався зверхнароднім. В діловій частині закулісово він використовував царський апарат, вивчаючи по архівах пляни й перспективи, що приправлені з давніх часів. Для опанування ж юрби совєтські володарі брали до влади всіляких пройдисвітів і розбишак, до найгірших кримінальних злочинців. До урядового апарату, до управління державою притягалися елементи, що за нормального режіму мали б у найкращому випадку сидіти по в'язницях. Такого походження люди природно ставали не за страх, а за сумління відданими режімові, що не тільки не карає їх за вчорашні вчинки, а призначає урядовцями у своїй адміністрації.

Організація адміністрації із злочинних елементів з царських часів не є випадковістю, — це проміркована система. Розрахована вона на творення опінії, що нова є своя народня, а не панська влада. Коли остання ледачого Явтуха, або конокрада Гаврила призначає комісаром, то для юрби вона — народня. А злочинець, ставши начальством, для власної безпеки й піднесення "авторитету" арештовує своїх колишніх противників. Ними ж були порядніші громадяне. Їх то він відразу ліквідував чи запроторював так, щоб вони навіки забули стежку до рідної оселі. Щоб вислужитися, більше приподобатися владі, адміністратор-злочинець стає безоглядно жорстоким для населення. За короткий час він стільки накоїть лиха людям, що при кожному іншому уряді його саме населення жорстоко покарало б, або й забило б. Тому такий адміністратор стає вірним псом режімові, бо з ним зв'язується його шкура, лише за цього режіму він може бути на волі.

При окупації земель поневолених народів у кожній оселі влада "визволенців" насамперед випускала всіх

з в'язниць, головне ж кримінальних злочинців. Цих останніх призначали на відповідальні посади нової адміністрації. Це було загальне правило творення совєтчиками нової влади.

Таким чином пореволюційний апарат влади в Росії, особливо поліції й безпеки, у протилежність царському, творися з елементів юрби. Гора адміністрації: міністри-комісари також у своєму складі мала лише декілька осіб з "блакитною кров'ю". Дворянами були: Ленін, Чічерін, Колонтай і пару інших. Решту складали різної освіти й фаху (більшість журналісти) люди, серед яких на початку було досить ідейних соціялістів. З цієї плеяди залишився один, найменше культурний, Сталін-Джугашвілі. Більшість по волі цього одного забита, а дехто помер на засланні чи підозріло вдома.

З поневолених народів до нової влади входили спочатку обдурені запаморочені одиниці, а пізніше яничари-недолюдки свого народу. Зрештою їх багато не було. Сучасний керівний апарат совєтів складають плазуючі перед Сталіним люди, бо інакших він ліквідує.

Окремо слід згадати євреїв у новій владі. Напочатку їх була непропорційно велика кількість. Нація, яку століттями переслідувано, набувши рівноправність, використала свої специфічні прикмети — знання мов і міжнародні зв'язки і великою масою заповнила кабінети урядів. Були часи, коли в міністерстві закордонних справ працювало по закордонних представництвах до 95% євреїв. Однак і єврейський елемент, не зважаючи на відданість системі, став у опозицію до Сталіна. За це він ліквідував майже цілу єврейську верхівку (Каменева, Бухаріна, Зінов'єва, Троцького, Радека й інших). Велика кількість єврейської молоді розстріляна за троцкізм, попала до в'язниць і концентраційних таборів. Тепер є відомості, що й розправа Гітлера з євреями не була без участи Сталіна. Після другої світової війни, з утворенням держави Ізраель, євреїв переслідують у совєтах за сіонізм та бажання виеміґрувати. В літературі деякі євреї-письменники проголошені шкідливими за космополітизм.

14. АВТОНОМІЗМ І ФЕДЕРАЛІЗМ.

За часів імператорів і майже до самої революції деяку автономію в державі мала одна Фінляндія. Кавказ з включенням Кубані, Ставропільщини й Чорноморщини адміністративно був об'єднаний в "Кавказьке Намісництво" з безпосереднім керівним центром у Тифлісі. Однак у цьому намісництві за всім пильно зорили очі з Петербургу. Урядування провадилося російською мовою, шкіл з місцевими мовами не було. Толерували лише деякі звичаї: для козаків — територіяльне формування військових частин з певним дотриманням звичаїв із Запоріжжя, козаки й горці мали своєрідні організації управління станицями, аулами, відділами й звичаєвим правом у нижчих судових установах і т. ін. Всі інші краї імперії були уніфіковані по зразку Московщини, з поділом на губернії.

По революції року 1917 більшість поневолених народів відразу розпочала влаштовувати своє життя самостійно з домаганням від центрального уряду в Петербурзі насамперед скромної місцевої автономії. Тимчасові уряди Росії відмовили признати навіть такі автономії. Відмова лише підігріла і інтенсифікувала сепаратистичні прямування народів. Вони почали говорити про творення Російської Федерації, а закінчили цілковитим відокремленням від Росії. Так на периферії колишньої Росії постали майже два десятки незалежних державних творів з різною здатністю і підготованістю до самостійного життя.

Большевики, захопивши владу над Росією, з пропаґандивною метою спершу деклярували "право кожного народу на самовизначення, включно до відділення від Росії". Такий клич спантеличив багатьох політиків неросійських народів. Найшлися й такі, що вважали непотрібним боротися за свою незалежність, бо, мовляв, це питання вирішить братське голосування. Центральний же уряд без проволікань розпочав вогнем і мечем "визволення" поневоле-

них народів від... "панів та буржуїв", хоч усі вони мали уряди соціялістичного складу. При цьому совєтські імперіялісти наперед заповняли новоповсталі держави своїми аґентами. А ті підбурювали юрбу до повстання проти їх національних урядів. У цей спосіб совєтчики проголошували, що сам нарід повстає проти буржуазних урядів, які обороняють "поміщиків та капіталістів". Однак ця тактика швидко скрахувала: народи вірили своїм національним урядам і штучні повстання хутко розпорошувалися. Назовні ж совєтська пропаґанда роздмухувала дрібні незадоволення підбурених ними людей до громадянських війн, яких фактично не було. Натомість були самооборонні війни всіх народів проти російських напасників з Півночі.

Для пропаґанди Совєтська імперія проголосила себе "Союзом Совєтських Соціялістичних Федеративних Республік" — в скороченню: СССР. Як за Петра І Московське царство з політичною метою стало Росією, так тепер ця остання набула вивіску — СССР. У той же час у цій "Федерації" централізація адміністрації доведена до нечуваних меж. Імперія совєтів подібна до найжахливіших олігархій перших віків нашої ери.

Впродовж 3—4 років по революції совєти воювали і знову інкорпорували народи, що встигли звільнитися. При цьому деяким з них по "приєднанні" залишено назву з додатком — члена союзу федеративної республіки. На всі ж відповідальні пости в цих "республіках" призначалися Кремлем певні свої люди, переважно росіяни, або яничари місцевого походження. Окремі уряди в "республіках" створювалися лише для реклями, бо за них все виконував Кремль. Наприклад в українській "республіці" номінально, для зовнішнього вжитку заведено комісаріят закордонних справ. Велика Британія більше року пробувала завести в Україні окреме посольство і на свої заходи навіть не одержала відповіди..

Поруч з "федерацією" модернізатори російського імперіялізму, совєтчики, щоб легше увійти в довір'я населення та більше викрити легковірних сепаратистів, ввели ще й термін "автономних республік чи областей". Проголосили цілу низку автономних республік, як от: кримська

АССР, татарська АССР, чечено-інгушська АССР, кара-балкарська АССР, якутська АССР і інші. Ці автономії звичайно не мали жадної волі в керуванні місцевими справами по волі населення, а зокрема маєтком. Назва мала більше психологічне значення. В той спосіб легше було зробити населення зичливішим при стяганні з нього продналогів чи різних податків. Скликалися без кінця віча й на них закликалося виконати все нові й нові вимоги Кремля.

Але цілковито приспати чи запаморочити отих "автономних" інородців все ж не пощастило. Після приходу німців населення виявило ворожість до північної влади та її аґентів-зайд. Після другої світової війни Кремль багато автономних республік ліквідував, а не-російське їхнє населення виселив на Північ і до Сибіру. При цьому багато людей забито, а ще більше загинуло від голоду й холоду. На місце виселених навезли росіян, багато демобілізованих червоноармійців. Так творилися на землях інородців "прастарі російські території". Росіян на автономних територіях здебільшого не рушили, бо ж то були очі й вуха центру серед сепаратистів.

Отже марні намагання тих росіян-еміґрантів, що доводять, ніби в Совєтському Союзі влада однаково ворожа до всього населення і що вона цілком чужа населенню. Чи хоч одна російська губернія, або область виселена й винищена так, як оті інгуші, чеченці, татари, кубанці і їм же нема числа? А кого, як не росіян у масі нагороджує землею й маєтком отих виселених та знищених совєтська влада? З кого масово складається адміністрація в тих автономіях, як не з росіян? Яничари з місцевого населення трапляються в управлінні, але як одиниці. Випадки переслідувань і росіян також бувають (коли рубають ліс, то й тріски летять!), але вони є рідкими одиницями і лише підтверджують нами сказане.

По закінченні другої світової війни і прилученні трьох Балтійських держав, формально Федеративний Совєтський Союз складався з таких 16 федеративних республік: Російської, України, Білорусії, Узбекістану, Казахстану, Кирґизії, Таджикістану, Туркменістану, Грузії, Азербайджану, Вірменії, Молдавії, Литви, Латвії, Естонії і Карело-фінської.

З них, крім російської, всі інші лише по назві республіками, а фактично це провінції Совєтського Союзу. В них центральна влада частіше поводиться гірше, ніж культурні метрополії з населенням півдиких колоній.

Зупинім коротенько увагу на цих "республіках" поневолених народів. Пригадаймо собі їх минуле, визволення під час революції й нове поневолення. Подаємо при цьому площі поверхні у кв. милях за 1945 рік, а кількість населення за 1939 рік, згідно совєтських статистичних даних[23]):

Україна (УССР) займає площу 225,000 кв. миль заселеної 41,250,000 душами населення. Після Російської це найбільша за населенням і територією республіка-провінція в Совєтському Союзі. Вона також і найгустіше заселена. Своїм економічним розвитком Україна теж найбагатша частина Союзу, хоч потенціяльними ресурсами потужніший за неї буде Сибір. Як держава Україна існувала вже в IX столітті. Росія оформилася пізніше в Московську державу, в XI столітті. Росіяни не лише окупували Україну, використовують її матеріяльні добра, а вони ще й присвоїли собі її історію. Всі російські історики початком історії Росії вважають заснування Русі-України (Київського князівства), що нічого спільного не мало з їхнім князівством Московським. Останньому, як уже згадувалося, в році 1717 цар Петро I надав назву Росії. Оце привласнення історії України треба вважати чи не найбільшою кривдою, яку заподіяли росіяни українцям.

В році 1654 за Переяславською угодою Україна увійшла в добровільний союз з Московською державою. Але та не дотримала підписаної умови. Вона впродовж 110 літ інкорпорувала Україну, змінивши і назву її на "Малоросію". Таке сталося з головною частиною української території.

Менші українські землі: Галичина, Буковина й Карпатська Україна в ході історичного процесу опинилися під австрійською короною. При цьому Карпатська Україна перебувала під мадярською адміністрацією.

Після революції 1917 року Україна з-під Росії звільнилася 22 січня 1918 року, проголосивши себе незалежною

---

[23]) An Almanak, by J. W. Witaker, F. S. A., 1949, London, page 992.

державою — "Українською Народньою Республікою". На той час уряд большевиків у Росії визнав незалежність української держави. 9. II. 1918 р. представники України на чолі з О. Севрюком та Росії з головою Л. Троцьким у Бересті-Литовському підписали мировий трактат з Центральними Державами, як незалежні держави. Цим актом Совєтський уряд в імені Росії зрікся якихбудь претенсій до України, цебто визнав незалежну "Українську Народню Республіку".

Визнавши формально незалежність України, совєтський уряд у той саме час розпочав акцію за її нове поневолення. Спочатку він організованою юрбою захопив зрусифіковане місто Харків і створив там свій уряд. Коли ж поширити владу цього уряду шляхом підступу й брехливої пропаґанди не вдавалося, совєти рушили червону армію і ґвардію "визволяти" Україну. Большевицька сарана сунула з півночі з кличами проти "панів та буржуїв" і... за хлібом. Національний уряд в Україні тоді був соціялістичного складу, який ні панів, ні буржуїв не підпирав. Так розпочалася імперіялістична війна Совєтського Союзу проти України. Це була війна жорстока й безоглядна. Згодом і з півдня "білі" росіяни, очолені ген. Денікиним, стали наступати проти Петлюри — головного отамана української армії. І хоч ген. Денікин боровся за владу проти червоних, але в питаннях поширення імперії був їхнім союзником.

Коли розпалася Австрійська Імперія, українські землі в її межах також відчули волю. Географічно відокремлені землі скликали свої Ради (парляменти) й проголосили себе тимчасово незалежними державами. На майбутнє ж вони деклярували свою волю до злучення з Українською Народньою Республікою. Однак лише Галичині, що сусідувала з Наддніпрянщиною, пощастило, бодай формально, 22 січня 1919 року об'єднатися з Українською Народньою Республікою. Карпатська Україна на умові автономії ввійшла до складу нової Чехо-Словацької держави. Буковину насильно захопила Румунія.

На самостійну Галицьку державу відразу пішла війною Польща, перекинувши для цього армію ген. Галера

з Франції. Галицька армія не була ще належно організована до того бракувало їй воєнного припасу й тому її скоро перемогли збройні сили Польщі, якій всемірно помагала Франція, що була в той час потужною державою. Слід зазначити, що Польща, сама прямуючи до незалежного державного існування, хутко "занедужала на... імперіялізм". Вона гарячково почала збройно захоплювати сусідні непольські землі українців, білорусів, литовців, німців. Запропоновану міністром закордонних справ Великої Британії лордом Керзоном лінію східнього кордону ("Лінія лорда Керзона"), що брала на увагу до певної міри етнографічні відносини, польські політики дипломатичною дорогою, як могли, поборювали. У висліді таких загарбань створена нова польська держава не була життєздатна. Вона включила в себе до 30% непольського населення, що було гостро вороже до нової держави. Поляки й способи імперіялізму позичили в учорашніх їхніх гнобителів, росіян. Історичну назву Західньої України "Галичина" вона замінили на "Малопольська" (у росіян "Малоросія"), а українців обернули в "русинів" і т. інш.

Для боротьби проти спільних ворогів з півночі, росіян, начальний командант польської армії Й. Пілсудський та головний отаман української армії С. Петлюра домовились до сумісної акції. Тоді пощастило звільнити більшу частину території України та її столицю Київ. Пізніше виявилася значна чисельна, а головно в амуніції, перевага совєтської армії, що перейшла в офенсиву. Цей наступ був крудкий і залізний потік червоних докотився під Варшаву. Столицю спасли за допомогою начштабу маршала Фоша ген. Вейґана, і також українського війська. Орди червоних росіян також швидко почали втікати назад. Але поляки далі вигідних для себе позицій не пішли й вступили в мирові пертрактації.

В році 1921 у Ризі Польща підписала з Совєтським Союзом мирову умову, за якою прихопила собі ще більше українських земель — Волинь. Кордон прийнято по річці Збруч. При мирових переспpавах ні польський уряд, ні маршал Пілсудський не згадали про своїх союзників-українців, а вони не мало спричинилися і до рятування Варшави.

Таким способом українська армія ще раз була переможена і мусіла інтернуватися в Польщі, Румунії й Чехо-Словаччині, — державах, під які попали й частини українських земель.

До року 1938 Україна перебувала поділена поміж чотирьома сусідніми державами. З її територій вийшла чисельна еміґрація з великою кількістю інтеліґенції, що створили три високі школи для українців на еміґрації. Законспіровану боротьбу проти Совєтського Союзу й Польщі українці не припинили і при такій тяжкій ситуації. Вибрані частини армії УНР проробили відчайдушний "Зимовий похід" по Правобережній Україні. При цьому залишено організаторів повстань, що майже не вгавали в Україні. У Польщі група націоналістів на чолі з полк. Є. Коновальцем переводила безупинно боротьбу проти польської окупації.

В році 1938 при розвалі Гітлером Чехо-Словаччини Карпатська Україна проголосила себе незалежною державою. Це був найменший і найдальше на захід висунений скравок українських земель, що заселявся лише 800,000 душ людности. Ця державка проіснувала пару місяців, бо Гітлер з Мусоліні на конференції у Відні вирішили передати її Мадярщині, як своїй союзниці. Карпатська Україна не признала цього рішення й вирішила боронитися. Вона зорганізувала для оборони з добровольців загони "Січі". Молоді українці героїчно боролися, але вони мали лише легку брою і, зрозуміло, були переможені реґулярною армією Мадярщини з танками й літаками. Так Карпатську Україну окупувала Мадярщина.

В 1939 році Гітлер розпочав свій блискавичний похід проти Польщі. Ця держава виявила повну непідготованість до війни і за 14 днів була окупована Німеччиною. Згідно умови Молотова-Рібентропа в Москві, Галичина й Волинь були прилучені до Совєтського Союзу. В такому стані вони були до німецько-совєтської війни (1941). З вибухом цієї війни прийшов новий поділ українських територій. Галичину прилученео до адміністрації Генерал-Губернаторства, яке складала головна частина Польщі. Волинь приділено до Комісаріяту України, що стала німецькою колонією. Частина Херсонщини, Басарабія й Буковина були "уща-

сливлені" румунським пануванням. Німецька окупація (1941-43 роки) дуже швидко викликала творення українських партизанських загонів, що поборювали німців і совєтчиків, бо різниці між ними у поводженні з населенням не було.

Закінчення відкритої збройної другої світової війни супроводилося злученням всіх українських територій в Совєтському Сюзі. Нині вони всі творять члена Всесоюзної Федерації — УССР. Однак у лісистих місцевостях цієї "республіки" по сьогодні діє "Українська Повстанча Армія" — УПА. Населення не хоче миритися з накинутою йому "федерацією".

Білорусія (БССР) розпоряджає площою у 81 кв. миль заселеною 10,558,000 людьми. До року 1386 Білорусія творила з Литвою одну державу і мала одного короля. При об'єднанні Литви з Польщею і Білорусія підпала під польську корону. Однак у війнах поміж Росією й Польщою (1462—1533 роки) частину Білорусії захопила й Росія. В році 1656, за Віленською мировою угодою Росії-Польщі, Білорусія перейшла під Росію. У році 1766 в Білорусії вибухло повстання проти російської адміністрації. Польща використала цю нагоду ослаблення Білорусії й знову її собі підпорядкувала. Далі недоля цієї країни в'яжеться з Польщею.

В суперечках Польщі з Росією територія Білорусії в більшій частині ставала тереном війн між ними, і це руйнувало добробут цього народу. В усіх трьох поділах Польщі Білорусів трикратно частинами окупувала Росія. Після року 1795 вона цілковито перейшла під правління російської адміністрації.

По революції 1917 року Білорусію окупувала німецька армія. Вона господарила тут до листопаду 1918 року. По виході німецьких військ Білорусія проголосила себе незалежною державою (1. І. 1919), але вже в році 1919 знову напала на неї Польща. По умові в Ризі (1921) Совєтський Союз і Польща поділили між собою цю нещасливу країну. Після німецько-польської війни (1939) цілу Білорусію окупувала совєтська армія.

У війні німецько-совєтській Білорусію спершу окупували німці (1941), а з їх крахом (1944) — Совєтський Союз. Однак білоруси не миряться ні з одним, ні з другим окупантом і в їх лісах провадять далі боротьбу партизани проти поляків, росіян і німців. Країна ця аґрарна і посідає бідненькі ґрунти. Тут плекається головно жито й овес. За спротив колективізації в Білорусії панував і ще зараз не припиняється жорстокий терор совєтчиків. Мільйони білоруєів вивезено до концентраційних таборів Півночі й Сибіру, а багато й забито.

Узбекістан (УССР) має територію в 159 кв. милі і населення 6,282,000 душ. Узбеки становлять 76% населення в державі. Належать вони до монголо-тюрків магометанського віровизнання. Більшість людности говорить іранською мовою. До XVI століття тут існували незалежні держави — Бухара й Хива. Починаючи від царя Федора, москалі збройно захоплювали цей край частинами. В році 1870 емір Бухари був змушений признати протекторат Росії. Власне з цього часу росіяни розпочали господарчу інвазію до Хиви й Бухари.

У революцію року 1917 обидві країни проголосили себе незалежними державами. В роках 1920-21 Совєтський Союз склав з цими державами умови, якими визнавав обидві незалежні республіки. Але, як звичайно, совєти довго не дотримували підписаних умов. Уже в році 1924 вони організували в цих республіках повстання проти "капіталістичних" влад. Так розпочалася і тут війна за незалежність. Чисельно багаторазово більша совєтська армія перемогла. Совєти проголосили ще одного члена своєї "федерації" — "Совєтську Соціялістичну Республіку Узбекістану". Це придбання дало совєтам найбільші та найліпше уряджені плантації бавовняку і плекання каракулових овець.

Казахстан (КССР) займає територію від Уральських гір до Каспійського моря й пасма Алтаю, разом 1,072 кв. милі, яку заселюють 6,146,000 людности. Казахи становлять 62% населення. Вони є тюркского походження і фанатичні магометани. Головне заняття — скотарство: плекання коней, рогатої худоби й овець. На цих теренах існу-

вали довший час три незалежні орди. Росія підпорядковувала їх собі, починаючи з року 1730. Це опанування закінчилося аж у 1798—1819 роках.

Після революції і цей край також усамостійнився, але хутко був подоланий і прилучений до СССР совєтськими імперіялістами. Спершу цю країну совєти проголосили автономною республікою. Від року 1936 (5. XII) надали їй титул члена "Федерації" "Совєтської Соціялістичної Республіки Казахстану". Чужі по психіці, побуту й віровизнанню росіянам казахи не раз хваталися за зброю, але реґулярна совєтська армія здушувала їхні повстання.

Киргизька (КССР) республіка розкинулася на 77 кв. миль гористого плато, заселивши його 1,459,000 мешканцями. Назва цього народу зустрічається в році 569 (у імператора Юстина II). До 1864 року країна була вільною. Далі її анектувала Росія і назвала "Туркестаном". Після революції року 1917 місцеве населення проголосило себе: Незалежною Туркестанською Республікою. У 1924 році Совєтський Союз знову підбив собі й ці терени. Киргизія спершу була автономною республікою, а при реорганізації, в році 1926, з неї створили члена "федерації" союзу ССР.

Таджикістан (ТССР) займає гористу територію південно-східньої Центральної Азії з поверхнею в 56 кв. миль і населеення 1,485,000 душ. На півдні Таджикістан межує з Афганістаном (шлях до Індії), а на сході з Китаєм.

По захопленні цієї країни після революції в році 1924 Совєтський Союз включив її спершу до Узбекістану, як автономну територію. В 1929 році ця територія стала членом "федерації" союзу, як "Совєтська Соціялістична Республіка Таджикістан". Найвищу гору цієї країни названо шпицем Сталіна. Таджикістан постачає бавовну для текстильної промисловости Московського центру.

Туркменістан (ТССР) має поверхню території в 189 кв. миль і 1,254,000 чоловік населення. Серед нього туркмени становлять 70,2%. Туркмени відчайдушно боронили свою незалежність. Коли в 1881 році відомий російський полководець ген. Скобелев розбив їх під фортецею Геоктепе, туркмени скорилися силі. Росія обернула їх у свою погра-

ничну провінцію. До революції тут квартирувало багато військових частин.

У революцію 1917 року туркмени проголосили себе незалежною республікою. За цю незалежність вони воювали з совєтами, що своєю масою перемогли і в 1924 році деклярували цю територію, як члена своєї "федерації": "Совєтською Соціялістичною Республікою Туркменістан".

Грузія (ГССР) за пасмом гір Кавказу займає площу території у 38 кв. миль, на якій осіло 3,542,000 мешканців. Як уже згадувалося, Грузія мала 2,000-літню давність свого незалежного існування. Знеможена в боротьбі проти ісламизму в 1783 році вона в особі короля Гераклія II склала умову з Росією про протекторат. Згідно умови Грузія й далі мала б лишатися самостійною державою. Однак Росія, як завжди зо слабшими, не дотримала умови й дуже швидко обернула Грузію у звичайнісіньку провінцію з двох губерній (Тифліської й Кутаїської).

В революцію 1917 року Грузія відновила свою незалежну державу. В 1920 році незалежність Грузії визнав і Совєтський Союз. Та за пару місяців після цього визнання совєтська імперія, як і з іншими, кинула свої дивізії проти Закавказзя. Червона армія з вогнем і мечем перейшла через Азербайджан, Грузію й Вірменію.

В 1921 році адміністративно Грузія була по наказу совєтів включена у Закавказьку "Федерацію" (ЗСФСР), до якої ввійшли також Азербайджан і Вірменія. У 1936 році ця "федерація" ліквідована, а Грузії наказано бути членом "Федерації" союзу: "Совєтською Соціялістичною Республікою Грузії". Після ліквідації грузинської державної незалежности в країні довший час оперували повстанські загони. Так зложища найчистішої руди манґану в Чіятурах знову стали власністю Совєтського Союзу.

Азербайджан (АССР) простягся вздовж Каспійського моря, опанувавши територію у 33 кв. миль, на яких живе 3,210,000 людей. Після війни з Туреччиною в 1878 році країна прилучена до Росії. 60% населення Азербайджану є тюркского походження і магометанського віровизнання. 12% населення складають вірмени. В часи царату азербай-

джанці дуже ворогували з вірменами, досить часто доходило там навіть до різанини.

У революцію 1917 року Азербайджан відокремився від Росії і проголосив себе незалежною республікою. Однак у грудні 1920 року армія совєтів без попередження розпочала військові дії проти Азербайджану й окупувала його. В 1922 році Азербайджан включено до Закавказької (ЗСФСР) "Федерації". По її ліквідації (1936) Совєтський Союз проклямував цю країну членом "Федерації" союзу ССР: "Совєтською Соціялістичною Республікою Азербайджан".

Азербайджан розпоряджає одним з найпотужніших ресурсів нафти у світі та найбільшим нафтоперерібним центром у Баку. Від Баку проложені один гасо- і два нафтоводи поперек Кавказу (1,100 км.) до Батуму (порт на Чорному морі). У Батумі розбудовано великий нафтоперерібний осередок на зразок американських. В Азербайджані ж ще за царизму організовано плекання бавовняку ("Голодні степи"). Продукція тутешніх плянтацій є другою після Узбекістану й Таджикістану.

Вірменія (ВССР) є гірською країною з поверхнею 12 кв. миль заселених 1,282,000 людности. Вірмени мали свою прастару релігійного типу державу (з 3 до 5 віку). В Туреччині вірмени довший час переслідувалися. Після війни з Туреччиною в 1878 році частину Вірменії прилучила Росія до своєї імперії.

Р революцію 1917 року Вірменія проголосила себе незалежною державою. У році ж 1920 Совєтський Союз своєю армією окупував Вірменію. В 1922 році Вірменії совєти наказали бути членом "Федерації" Закавказу (ЗСФСР). По ліквідації цієї останньої Вірменію зроблено членом "Федерації" союзу СССФР.

Молдавія (МССР) є південно-західньою частиною України з поверхнею 13 кв. миль, на якій живе 2,200,000 населення — більшість українців. За царизму це була Басарабська губернія. У 1918 році захопила цю територію Румунія. У 1924 році Совєтський Союз виділив частину території України, створюючи з неї автономну область. При мімецько-совєтській війні Молдавія знову була приєднана до

Румунії (1941—1944 рр.). У 1940 році совєти Молдавію зробили членом "Федерації" Союзу ССР. Після перемоги над німцями цей адміністративний стан відновлено. Так "постала" цілком штучно без сепаратистичних устремлінь населення "Молдавська Совєтська Соціялістична Республіка".

Литва (ЛССР) займає територію 32 кв. милі, на якій мешкає 2,880,000 душ людности. Розквіт незалежної литовської держави датується правлінням короля Ґедеміна (роки 1316—1339). 15 серпня 1385 року литовський король Ягайло, одружившись з польською королевою Ядвігою, створив династичне об'єднання Литви з Польщою. Після цього з долею останньої пов'язалася й доля Литви. Поділ Польщі зачепив і Литву. За участь у польському повстанні (1830) проти Росії цар Микола I запровадив безоглядну русифікацію і в Литві. Урядова мова стала російська, друк литовською мовою заборонено, навчання в школах заведено також по-російському. Саму назву "Литва" замінено на "Північно-Західній Край".

За першу світову війну в 1915 році Литву окупували німці. Вони впродовж трьох років реквізували у литвинів все, що бачили. З вибухом революції, 16. II. 1918 року Литва проголосила себе незалежною державою. Литовці не шукали єднання ні з росіянами, ні з поляками, бо добре знали наміри одним і других. Але самостійність довелося швидко боронити від зазіхань сусідніх імперіялістів поляків та совєтчиків-росіян. 12. VII. 1920 року умовою в Москві совєти визнали незалежну державу Литви. 7. X. 1920 року в Сувалках підписано умову з Польщою, якою визначені кордони між цими країнами, як незалежними державами. Але два дні пізніше польський генерал Желіховський напав на неприготовану Литву, окупував місто Вільну та його околиці. Далі польські імперіялісти рядом дипломатичних заходів оформили свій грабунок.

У другу світову війну, 3. VIII. 1940, за дозволом Гітлера, Совєтський Союз знову захопив Литву і проголосив її 14-м членом "Федерації" Союзу ССР. Коли розпочалася інвазія Німеччини проти совєтів, у 1941 році, Гітлер захопив три Балтійські держави, називаючи їх "Остляндом",

а на Литву призначив генерал-комісара Рентельна. Сталося це 17. VII. 1941 року.

За панування німців з Литви вивезено на працю в Німеччину 100,000 робітників. У жовтні 1944 року совєтські орди повернулися до Литви і відновили "Литовську Совєтську Соціялістичну Республіку". За цієї "республіки" совєтчики вже депортували до Сибіру й Півночі понад 500,000 свідоміших литовців. Природньо, що в Литві нині панує страшний совєтський терор і багато людей утікає до партизан.

Латвія (ЛССР) посідає територію з 25 кв. миль і населенням у 1,950,000 душ. У XII по кінець XV століття в Латвії існували дві держави: Лівонія та Курляндія. Від 1411 до 1494 років ці дві держави боролися проти наскоків московського й польського імперіялізмів. У році 1562 Лівонія підпала під польську окупацію і перебула під нею до останнього розділу Польщі (1795).

В революцію 1917 року Латвія (18. XI. 1918) проголосила себе незалежною державою. 7. VI. 1939 вона підписала з Совєтами та Німеччиною акт неаґресії. А через 1 рік (5. VIII. 1940) Совєтський Союз уже анектував Латвію. В 1941 році Німеччина витиснула совєти і сама окупувала Латвію, включивши її до свого "Остлянду". Трьома роками пізніше (1944) Латвію знову залила совєтська армія. Латвія черговий раз стала "Латвійською Совєтською Соціялістичною Республікою", платячи за це сотками тисяч вивезених до Сибіру й Півночі по концентраційних таборах латишів. Десятки ж тисяч замордовано й сидить по в'язницях російського "народу-богоносця"!

Естонія (ЕССР) є третьою балтійською республікою з поверхнею території у 17 кв. миль і населення 1,122,000 душ.

Як незалежна держава, Естонія існувала з року 1219. В 1721 році цар Петро I прилучив Естонію до Росії (мир зо Шведами в Ніштадті). Впродовж XIX століття в Естонії вибухало не одне повстання проти російської адміністрації, але їх жорстоко здушувано. В 1905 році Естонія отримала куценьку автономію.

В революцію 1917 року Естонія проголосила себе (24. II. 1918) незалежною республікою. В травні 1918 року незалежну Естонську республіку де факто визнали Велика Британія, Франція й Італія. Та Совєтський Союз розпочав боротьбу за поневолення Естонії. Ця війна закінчилася 5. XII. 1919 миром в Ревелі, яким совєти визнали незалежність Естонії.

Згідно з умовою з Німечиною Совєтський Союз 16-17. VI. 1940 окупував Естонію. У 1941 Німеччина витиснула совєти з Естонії та окупувала її сама. В 1944 році Совєтський Союз, перемігши Німеччину, знову зайняв Естонію і проголосив її членом Федерації союзу — як "Естонську Совєтську Соціялістичну Республіку". Після поновної окупації з Естонії вивезені сотки тисяч "непевних" громадян до концентраційних таборів Сибіру й Півночі. При таких репресіях багато людей постріляно й загинуло з холоду та голоду.

Карело-Фінляндська (К-ФССР) "республіка займає 69 кв. миль болотяно-озерної та гірничо-скельної території з 469,000 душ людности. У 1923 році Карелія проголошена совєтами автономною республікою. В 1940 році після війни з Фінляндією Совєтський Союз і відібрану від Фінляндії частину території долучив до Карелії. Штучно створену у цей спосіб територію для дій проти Фінляндії совєти проголосили "Карело-Фінляндською Совєтською Соціялістичною Республікою".

Під час німецько-совєтської війни в 1941-44 роках Карелію окупували фінські й німецькі війська. У 1944 році цю територію поновно опанували совєти і все повернули до попередньої адміністративної системи. За даними совєтської статистики в Карелії 57% мешканців — росіян. Тому по моментах етнографічних творення тут якоїсь республіки, як і Молдавії, нічим не виправдане. Коли встановити тут кордони речево, не керуючися спеціяльними плянами захвату Фінляндії, то очевидно частина цієї території з карелами мусіла б бути приєднана на автономних умовах до Фінляндії. Заселена ж росіянами частина мала б повернутися до матірного пня-Росії.

З цього короткого перегляду постання 15 "республік Федерації" Союзу СССР бачимо, що всі вони створені наказом згори. Ніхто волі народу не запитував. Тринадцять з них (опріч Молдавської та Карело-Фінляндської) боролися довше чи коротше за свою незалежність. Їх збройно переміг Совєтський Союз, силоміць окупував і глумливо назвав членами своєї специфічної федерації. Населення цих "республік" ограбоване й грабується далі, його безконечно "очищають" від непевних росіянам людей, мордуючи їх та висилаючи до концентраційних таборів. Лише Молдавія та Карело-Фінляндія створені без особливих перед тим протидій совєтам. Перша є українською територією і з неї зроблено трамплін проти Румунії, а з другої готується стрибок на Фінляндію.

Федерація означає насамперед децентралізацію влади, участь у ній місцевих людей, що їх звичайно обирає саме населеення. При Федерації працюють місцеві парляменти й уряди, що опікуються найважливішими галуззями життя провінцій. В сучасному ж Совєтському Союзі централізація влади доведена до дрібниць. Вона значно більша, ніж була за царів. Керівні апарати влади "республік" призначаються з Москви. Всі розпорядження по внутрішньому управлінні й господарські, як от визначення продналогу, платні робітникам тощо, видаються в Москві.

Цікаво зазначити, що Совєтський Союз не зробив "Федеративних республік", або бодай автономних областей із територій колишньої Донської области чи Північного Кавказу. А населення їх боролося за свою незалежність довго й завзято.

Донська область заселена переважно людьми, що за царизму утікали з Росії чи України від кріпацтва, шукаючи вільного життя. Зрозуміло, що в революцію 1917 року Дон у 1918 році проголосив себе незалежною республікою "Всевеликим Військом Донським". Свою незалежність Дон зо зброєю в руках боронив 2 і $1/2$ року проти зазіхань росіян з Півночі, подібно як американські англійці за Вашінґтона. З перемогою совєтів ця територія дала чисельну еміґрацію в західню Европу. Ті, що залишилися, переслідувалися жахливим терором. Багато з них замордовано,

а ще більше вивезено до концентраційних таборів Сибіру, на Урал та на далеку Північ. Важко припускати, щоб населення цієї території при першій змозі не відсепарувалося від Совєтського Союзу — Росії. Територія Дону кругло становить 85 кв. миль з населенням біля 6,000,000 душ.

Північний Кавказ заселений нащадками Запорозьких козаків, котрі ніколи добровільно не корилися Росії, різними племенами горців (черкесами, карачаєвцями, кабардинцями, осетинами, інгушами, чеченцями й інш.), що 60 років боронили свою свободу від наїзду Росії імператорських часів, росіянами, що також знайшли собі притулок від іншого порядку переслідувань (напр., релігійного: старовіри, хлисти тощо) в Росії.

Не дивниця, що з вибухом революції на Північному Кавказі відразу постали три самостійні республіки: Кубанський Край, Терське військо та Республіка Гірських народів.

Найліпше з них оформилася й найдовше існувала республіка "Кубанський Край". Однак всі три республіки Північного Кавказу силою після 2 і ½-річної боротьби прилучені до Совєтського Союзу. Окупувавши Північний Кавказ, совєти адміністративно спершу поділили його на: Азово-Чорноморський, Північно-Кавказький Край та Дагестан з низкою "автономних" областей в них, як от: Адигейська, Карачаєвська, Кабардино-Балкарська, Чечено-Інгушська й інші.

В Кубанському Краєві на Чорноморії (заселена нащадками запорожців) була заведена навіть українська мова в школах. А р 1932-33 роках українську мову скасовано й навчання переведено на російську. Українські професори, учителі та студенти, хто не встиг утекти, арештовані. Багато з них розстріляно за націоналізм, а решта вивезена до концентраційних таборів Півночі й Сибіру.

У 1932-33 роках Кубанський Край "вичищено" від "потенціяльно небезпечних елементів". Для цього вироблено оперативний плян НКВД в Москві під керівництвом росіянина Прокоф'єва. Цей останній для переведеення операції притягнув 22 спецотряди по 300—400 чоловік, цебто 8,000 витренуваних і добре озброєних салдатів ОГПУ. Всього

арештовано було 2,000,000 чоловік, з котрих 1/4, цебто 500,000 чоловік, відразу, без суду, розстріляно, а решту вивезено до концентраційних таборів Півночі й Сибіру. Помічник Прокоф'єва був також росіянин старшин лейтенант Сергій Перевозніков[24]).

У 1937 році майже вся революційна інтеліґенція горців була винищена, або посаджена до в'язниць чи заслана на каторги до концентраційних таборів. 95—97% керівників правління горцями було заступлено зайдами з Півночі. 11. II. 1943 року на об'єднанім засіданні Політбюро і ГКО було поставлено ліквідувати Чечено-Інгушську АССР і виселити поголовно всіх горців на Схід за: "а) відмову чеченців і інгушів виконати наказ верховного головнокомандування Червоної армії та б) спроби створити свою окрему національну армію"... й інші неправдиві вигадки[25]). Виконав цю постанову сам маршал яничар грузинського народу Л. Берія з помічником, першим своїм заступником росіянином полковником Іваном Серовим, сумної слави героєм масових виселень Балтійських країн та Польщі.

Про те, як відбувалося виселення горців, подаємо деякі уступи з опису Токаєва (наведена праця) цеї акції в одному селі. Напередодні річниці Червоної Армії в селі, полковник скликав мітинг усього населення. Піднявшись на трибуну, полковник сказав: "Горожани! — раніше, ніж перейду до справи, я попереджаю, що мітинґ оточений військами і спроби утекти скінчаться розстрілом без попередження"...

"Люди заметушилися в здивованні. Полковник правою рукою високо над головою означив коло і враз затріщали кулемети й автомати, підтверджуючи слова полковника. Коло трибуни з'явилася група салдатів МВД з автоматами, що були направлені на зібраних. Деякі люди пробували стрибати з кинджалами на трибуну, але були вбиті короткими серіями стрілів з автоматів. На другому кінці мітинґу були зроблені спроби вискочити із зібрання, але по них застрочили довгі серії кулеметних стрілів. Молодий

[24]) "Народная Правда". Ч. 9—10, сентябрь, 1950, ст. 29, 30.

[25]) Г. А. Токаєв. "Усмирение Северного Кавказа". "Социалистический Вестник", март 1951, Нью-Йорк, ст. 65—67.

інгуш з кинджалом кинувся на кулеметчиків, а вони зробили з нього решето...

"...Мудра сталінська політика, продовжував полковник, зробила все, щоб ви квітли у нашій многонаціональній соціялістичній батьківщині... ніде у світі нема такого рівноправства народів, як у нашій країні... при братській помочі наших народів, насамперед великого руського народу, ви могли йти по шляху соціялізму... ви зрадили товаришові Сталінові, славній большевицькій партії, совєтському урядові і першій у світі соціялістичній батьківщині, ви стали боротися проти совєтської влади"... У цей час з ридавших зібраних почулися грізні вигуки: "неправда!" "брехня!", "ми ніколи не зраджували батьківщині!"

..."Поновні автоматні стріли заставили слухати промовця, котрий продовжував:

— "По ухвалі Державного Комітету Оборони і совєтського уряду, з цієї хвилини Чечено-Інгушська Автономна Совєтська Соціялістична Республіка проголошується ліквідованою, все її населення проголошується арештованим і підлягаючим виселенню в місцевості, які намітив уряд, землі й майно бувшої республіки проголошуються власністю совєтської держави. У всіх містах і селах уже почалося завантажування родин і відправляння їх залізницею. Вас супроводить озброєний конвой туди ж, по домах вам нізачим росходитися, вашим родинам дозволено брати з собою по 40 кілограмів вантажу на душу, ваші хати вже займають війська".

"Високого зросту майор Червоної Армії, що в боях з гітлерівськими захватчиками стратив ліву руку і перебувавший на відпочинку, з'явився на мітинґ у повній уніформі при відзнаках і медалях, які свідчили про його бойові заслуги. Вислухав спокійно страшну відомість, оглянув розстріляних і ранених, мовчки підійшов до трибуни, попросив у полковника слово, обернувся лицем до затихших земляків підніс голову й заявив:

— "Земляки! Ви бачите, що я, ваш син, лишився без руки. Я не жалував крови і життя, щоб боронити батьківщину від гітлерівських захватчиків. Дагестанці, чеченці, інгуші, осетини, кабардинці, балкарці, черчеси і інші би-

лись і б'ються проти ворога, але тепер нам говорять, що ми всі, від древнього старця до новонародженної дитини, зрадили батьківщину. Неправда! Ви чули, що з нами хотять зробити. Ви бачили зараз, як з нами поводяться. Але не нам, гордим горцям, боятися смерти. Умремо, але лише з повагою, по-кавказьки: скажем же всі разом, що горці зрадниками батьківщини не бувають! Не нам плакать, не нам дивуватися актам насильства, актам віроломства. Ми пам'ятаємо піввікову боротьбу горців за свободу, вільність і непідлеглість, ми пам'ятаємо Шаміля, ми пам'ятаємо все, що над нами було пророблено в часи царизму, в часи совєтської влади"...

"Полковник наказав йому замовкти, але він, відриваючи з себе відзнаки, медалі й інше, кидаючи під ноги полковника, продовжував: "Умрем, земляки, але з честю! Всі на боротьбу, до зброї, горці!"

"Тріснув поєдинчий стріл, із голови майора бризнула кров, він повалився мертвий. Якась жінка зірвала з голови хустку і розвіяла довге волосся, розірвала на грудях одежу і, не плачучи, пішла на полковника зі словами: "Стріляй же, руський! Стріляй, руський!" — в неї випустили коротку серію з автомату. Зо словами — "Стріляй же, руський!" пішли й інші жінки, чоловіки, старі й підлітки, — їх зустріла та сама доля, що й першу. Це було кошмарне зібрання. А подібні мітинги відбулися по всіх містах і селах лише з деякими варіяціями", додав автор.

Оці розправи найліпше свідчать, що Північний Кавказ при першій нагоді відриватиметься від совєтської чи з іншим ярликом Росії. Північний Кавказ посідає кругло площу в 160 кв. миль та населення коло 10,000,000 людей.

15. ПЕРСПЕКТИВИ ПЕРЕТВОРЕННЯ СОВЄТСЬКОГО СОЮЗУ В СПРАВЖНЮ ФЕДЕРАТИВНУ ДЕРЖАВУ.

Звичайно Федерації постають після зговорення окремих держав та виявленої волі їх населення. При цьому забезпечується більша чи менша незалежність окремих членів, особливо у внутрішньому житті. Процес Федерування буває частіше затяжний, бо не кожна держава легко відмовляється від частини своїх суверенних прав. Всі члени Федерації нормально мають однакові права: мають приблизно однакове представництво в спільному парляменті, як напр.: у ЗДА кожний Штат заступлений двома сенаторами. Члени Федерації приблизно повинні мати однакову кількість населення. Міцною Федерація може стати лише за доброї волі населення її члена. Силоміць накинута згори, Федерація бути тривкою не може. Після ж совєтської "Федерації" кожний нарід жахатиметься її, а в усякому випадку поставиться до неї з великим недовір'ям. Схема майбутньої Федерації Росії очевидно мала б скластися з тих територій і населення, що їх ми вже розглянули. До них лише треба додати, як окремого члена, Росію. Але цілком штучні Молдавію та Карело-Фінляндію брати поважно не слід, бо ж їх населення і не виставляло домагань до незалежности. Молдавію ми включаємо до України, як натуральну частину її території. Карело-Фінляндію треба розглядати, як складену з двох частин: власне Карелії, що натурально об'єднається на автономних умовах з Фінляндією, та заселену росіянами частину, що повинна бути прилучена до Росії. Для спрощення приймемо, що третина Карело-Фінляндії приєднається до Росії, а 2/3 до Фінляндії. Дон і Північний Кавказ ми розглядаємо, як можливі окремі члени припускальної Федерації. Припускаємо, маючи вже досвід з минулого, що всі національності на Північному Кавказі об'єднаються в одній державі. Після наведеного припускальна Федерація Совєтського Союзу мала б скластися з таких членів:

Назва Республіки — Штата:	Територія у кв. милях:	Населення у тисячах:	%% до всього насел. федер.
1. Росія (РСФСР)	6,387	93,356	48,20
2. Україна (УССР)	238	43,450	22,30
3. Білорусія (БССР) ...	81	10,558	5,40
4. Литва (ЛССР)	32	2,880	1,50
5. Латвія (ЛССР)	25	1,950	1,00
6. Естонія (ЕССР)	17	1,122	0,60
7. Дон	85	6,000	1,10
8. Північний Кавказ ...	160	10,000	5,10
9. Азербайджан (АССР)	33	3,210	1,70
10. Грузія (ГССР)	38	3,542	1,80
11. Вірменія (ВССР) ...	12	1,282	0,70
12. Узбекістан (УССР) .	159	6,282	3,30
13. Казакстан (КССР) ...	1,072	6,146	3,20
14. Киргизія (КССР) ...	77	1,459	0,70
15. Таджикістан (ТССР) .	56	1,485	0,80
16. Туркменістан (ТССР)	189	1,254	0,60
Разом:	8,662	193,688	100,00

З цього зіставлення бачимо, що сама Росія з Сибіром населенням майже дорівнюється (48,2%) решті членів разом. Через це без спеціяльного обумовлення, при пропорційному від кількости населення представництві, у спільному парляменті росіяни дуже легко можуть мати абсолютну більшість. Отже простим голосуванням вони в довільний момент можуть вирішити перейти до централізованої державної системи. Щоб запобігти такому випадкові, треба мати певну умову й особливе довір'я між членами Федерації, а зокрема до росіян. Отого довір'я після всіх знущань російських великих і малих урядовців над поневоленими народами важко сподіватися.

Програми російських еміґрантських організацій так чи інакше формульовані пропонують збереження "Єдиної неподільної Росії". Не зважаючи на те, що неросійські народи багато разів при різних нагодах нагадували росіянам, як ми вже наводили, про Федерацію, вони ще й зараз у це поняття вкладають особливий зміст. Росіяни й тут хотять бути якимись особливими, але для себе корисними. У них ще й зараз точно не встановлено понять "автономія" і "федерація". В Англії, ЗДА й інших західніх державах автономія означає майже повну незалежність у внутрішньому житті народу, який визнано "автономним". У Росії ж навіть

учені знавці державного права розуміли слово "автономія" лише як право окремих народів у многонаціональних державах вживати їх рідної мови та придержуватись своїх культурних і побутових звичаїв.

Таке ж обмежене розуміння росіяни переважно вкладають і в поняття "федерації". Вони не хотять розуміти того, що федерація є формою державного устрою, при якій окремі члени мають таку автономію, яку визначає для них не лише конституція загальної федеральної держави, а і її (автономної одиниці) власна конституція. Росіяни мають погляд на автономію, як на якийсь подарунок панівного народу в державі меншим народам цієї держави. Дати дозвіл навчати в початкових школах на мовах цих народів, вести місцеві справи на власній мові й подібне. Під федерацією росіяни розуміють лише договірну децентралізацію, а не передавання більшости державних справ до урядів членів федерації.

У 1951 році в ЗДА постав "Комітет Освободження Народів Росії" з американців, як приватна організація і з приватним же капіталом. Цей комітет прагне освободження народів Росії, а діяльність досі провадить виключно в контакті з росіянами. Очолює комітет п. Лайонс, а членом від американської демократичної партії є проф. Кенан. В парі з плятформою цього комітету росіяни-еміґранти соціялісти Абрамович, Ніколаєвський, Карпович і Шварц перші проголосили, що вони визнають, як ніби їх визнання має якусь вагу, право неросійських народів самовизначатися, але після плебісцитів, переведених на їх території під контролею Об'єднаних Націй.

17—20 серпня 1951 року в Штутґарті (Німеччина) на засіданні представників організацій: Ліґи Боротьби за Народну Свободу, Національно-Трудового Союзу, Російського Народнього Двіженія, Союзу Боротьби за Освободження Народів Росії і Союзу Боротьби за Свободу Росії — вироблена загальна політична плятформа і створений координаційний центр — Совєта Освободження Народів Росії. Цей центр також деклярував право неросійських народів на самовизначення після плебісцитів, на територіях, визначе-

них цим народам совєтською владою і під контролею Об'єднаний Націй.

Насамперед слід зазначити, що росіяни й на еміґрації вважають себе панівним народом, що самовпевнено визначає всім іншим народам свою волю та обдаровує неросіян. Вони не радяться з представниками поневолених народів, а згори їм наказують, що їм слід робити після звільнення від большевиків. Поневолені народи повинні чекати поки росіяни, хочби й під наглядом ОН, переведуть плебісцит і тоді вже братися до праці, як члени демократичної федеративної республіки, або навіть власної самостійної держави. Цей, щонайменше ориґінальний, спосіб творення федеративної держави протирічить всьому, що досі творилося у світі.

Ірляндія. Індія, Пакістан, Філіпіни, Бельґія, Сербія, Румунія, Норвеґія, ЗДА і т. д. повстали без усяких плебісцитів. Хіба у перших трьох при проголошенні незалежности Велика Британія вимагала перевести плебісцит? А Філіпіни, хіба їм двічі без жадних плебісцитів не дозволили ЗДА творити самостійну державу? При розпаді після першої світової війни Австро-Угорщини постали; Австрія, Чехословаччина, Польща, Мадярщина, Югославія. Чи хоч одна з цих держав запитувала своє населення, чи хоче воно самостійної держави? І чи можна собі уявити, щоб австрійські політичні еміґранти почали пропонувати чехам, полякам, югославам, чи не бажають вони творити федеративну державу з Австрією? Після першої світової війни проголосили себе незалежними державами: Азербайджан, Білорусія, Вірменія, Всевелике Військо Донське, Грузія, Естонія, Кубанський Край, Латвія, Литва, Україна і інші. Чи хоч одному політикові з цих народів з'явилася думка переводити плебісцит про бажання незалежної державности?

Багато еміґрантів неросіян опинилися на вигнанні вже як громадяни власних держав, а не Росії. Вони присягали боронити **свої самостійні держави,** а не, хоч би й федеративну, Росію. Кликати їх творити Росію означає закликання до зради свойому власному народові. Еміґранти неросіяни здебільшого мають на вигнанні свої уряди (азильні), або рівнозначні їм комітети. Лише росіяни розвіяли на всі

вітри останній свій небольшевицький уряд і цим фактично визнали існуючий комуністичний. Тільки росіяни на вигнанні імпровізують короткотривалі, без леґальної спадщини зо своєї землі, орґанізації. Як сезонові організації від найлівіших до найправіших вони й можуть імпровізувати оті дивовижні федерації після плебісциту.

Отже можна б говорити лише про федерацію цілком незалежних, суверенних держав, що мають постати на руїнах сучасної совєтської імперії. Як уже ми зазначали, федерації народів могли б постати знизу, а не згори — з рішення цілковито суверенних держав-членів. Так утворили Швайцарську Федерацію її кантони, так постали ЗДА з волі цілком незалежних стейтів, у цей же спосіб з незалежних провінцій склалася Домінія — Канада і т. д. Як дім ніколи не починають будувати з даху, а тільки з фундаменту, — так і федерацію не можна створити без суверенних держав неросійських народів.

А що в російських еміґрантів при висуванні федерації з плебісцитом є прихована думка, говорить те, що вони плебісцити хотіли б переводити лише на територіях, які визначив Совєтський Союз і з населенням, яке він там населив. Хіба росіяни не знають, що території "Совєтських республік" не відповідають етнографічним межам, а населення в багатьох до 50% виселено й заступлено російським? А є ж і держави, що по окупації совєти ліквідували, як от: Всевелике Військо Донське, Кубанський Край, Республіка Горців і інші. Ці народи і не згадуються.

Такі хитрування еміґрантів росіян доводять, що їх "федерація" ніяк не ліпша від совєтської. Згідно конституції Совєтів існує на папері цілком задовільна децентралізована держава, від двох членів федерації якої є представники в ОН. Власне російські еміґранти ввесь свій сприт направляють на захоплення після комуністів влади. Лише в боротьбі за владу вони висувають оті концепції, щоб якось приподобатись і неросійським народам. Коли ж на чолі майбутньої "федеративної після плебісциту" Росії прийде Абрамович, Карпович, Керенський, чи Чернов, Байдалаков чи Мельгунов, то настане задоволення і бажань неросійських народів.

Нашу думку підтверджує і однозгідний виступ еміґрантів росіян (насамперед соціял-демократів та революціонерів) проти заяви міністра ЗДА Ачесона перед комісією в Сенаті: "Ясно, що той процес завоювання і скріплення, якими Росія виросла в останніх 500 роках від Московського князівства до широчезної імперії, мусить бути здержаний"... Росіяни в своєму протесті твердять, що аґресію Росії треба віднести на рахунок лише сучасного комуністичного режиму, а не народу російського, що окупації Сталіна не відповідають плянам Росії. Неправдивість заяви росіян стверджує низка фактів, наведених нами раніше.

Перша світова війна закінчилася проголошенням доктрини президента Вільсона. Згідно з нею по розпаді Австро-Угорської монархії постав ряд нових держав, що пізніше ні при яких обставинах не виявили бажання до об'єднання в федерацію. Відпавші від Великої Британії самостійні держави (Ірляндія, Індія, Пакістан, Єгипет) чи домінії (Австралія, Нова Зеляндія, Канада, острів Цейлон і інші) також не виявляють особливого бажання до тіснішого співжиття з метрополією, а скоріше більше відсепаровуються.

У Східній Европі обидві світові війни закінчилися не перемогою демократії, а скріпленням страшної тиранії під назвою Совєтського Союзу. Доктрина Вільсона й Атлантійська Хартія Рузвелта-Черчіля не доторкнулися народів під зверхністю росіян. А ті гучно осуджують колоніяльний імперіялізм в Азії й Африці. Вони дуже вітають визволення Бурми, Індії, Індонезії, Індокитаю, Лівії, Пакістану, Філіпін і т. д., але стають глухими, коли до них заговорять про творення незалежних Білорусії, Вірменії, Азербайджану, Північного Кавказу, України і т. д. Росіяни гарячково під фальшивими назвами творять колонії не лише з ніби культурно відсталих азійських народів, а і в самій Европі. Польща, Румунія, Болгарія, Мадярщина, Чехословаччина і Східня Німеччина вже перебудовані по совєтській системі і стали точними виконавцями вимог метрополії — Росії.

Своє панування над різними народами росіяни виправдують частіше всілякими економічними потребами. Балтійські держави потрібні Росії для користування балтійськими портами, в Польщі вони мусять мати вугілля, лодз-

кий текстиль і варшавське взуття, в Німеччині оптичні фабрики, порцеляну й механічні фабрики прецизного виробу; в Чехословаччині — уранові копальні, заводи Шкода (військові), цукор, у Румунії нафту й хліб; в Мадярщині хліб, м'ясо й кольорові метали; в Болгарії городовину й інші сільсько-господарські продукти до рожевого олію й ріцини включно; а без хліба, цукру, заліза й манґану України, зокрема без володіння Донбасом, росіяни воювати не можуть; Північний Кавказ і Дон постачають хліб і нафтопродукти; з Азербайджану постачаються нафтопродукти й бавовна; з Грузії — манґан і вина; з Узбекістану й інших закаспійських колоній росіяни одержують бавовняк, каракулеві футра, вугілля й різні сільсько-господарські продукти.

Все це на думку червоних чи білих росіян конче потрібне, без того вони обійтися не можуть, а тому інші неросійські народи мусять для них працювати.

Коли приглянемося до сучасного господарства світу, то признаємо, що ні один нарід, ні одна цивілізована держава не задовольняє свої потреби власною продукцією. Більшість держав — і то найбільших — на власних територіях не мають достатньої продукції зернових продуктів, а задовольняють себе імпортом і голоду в них не буває. Те ж можна сказати про продукти скотарства. Ціла Західня Европа, опріч Румунії, не посідають достатньої продукції джерел нафти, а авіо й автотранспорт у ній більше розвинений, ніж у Росії. Навіть ЗДА значну кількість нафти й її дериватів імпортують. Поклади манґанової руди є рідкі на нашій планеті. ЗДА виробляють більше сталі, ніж решта світу, і все то на імпортованій, купленій манґановій руді. ЗДА не міряються заводити собі колонії, ради манґанової руди, в Грузії, Україні, Індії чи Бразилії. Наймодерніша й найпотужніша промисловість атомової енерґії належить до ЗДА, що на своїй території не мають достатньо головної сировини — уранової руди. Однак ЗДА не відбирають від малої Бельґії її колонії Конґо і не загрожують слабо заселену свою сусідку Канаду. Найпотужніша текстильна промисловість Англії провадиться на імпортованій бавовні з Судану.

Наведені приклади говорять, що економічні потреби завжди дадуться при добрій волі задовольнити мирно, без підкорення інших народів. Велика Британія ще так недавно володіла велетенськими просторами з сотками мільйонів населення. Очевидно, що втрата багатьох країн мусіла вплинути на економіку Британської Імперії, але вона пристосувалася і до нових обставин і не перестала бути великою державою. До голосу Англії і тепер прислухається світ. Коли у 1918 році розпалася Австро-Угорська держава, то мала Австрія пережила значну кризу свого державного буття. Їй пророкували багато економістів заник. Одначе за півтора десятка років Австрія зрівноважила свій бюджет. Після другої світової війни Австрія без намислу постала, як самостійна держава і мабуть скоріше самої Німеччини відродила своє державне життя.

Не може бути найменшого сумніву, що при зміні сучасного тоталітарно-терористичного режиму Совєтський Союз розпадеться на окремі держави, яких може постати більше, ніж ми навели в таблиці. Не реальне було б припущення, щоб добровільно постали держави захотіли б якбудь федеруватися, чи інакше єднатися з росіянами. Мусить пройти довший час, мусять забутися кривди, зроблені росіянами, щоб неросійські народи розпочали переговори про єднання. Для цього повинні прийти нові покоління. Відсепарування неросіян від території Московщини, як це видно з долученої схематичної мапи, не зв'язане з якимись тереновими трудностями. Території всіх неросійських народів лежать на периферії.

Окремо стоїть справа Сибіру з його, зокрема нині, конґльомеративним населенням. Після революції 1917 року в Сибіру постав поважний автономістичний рух, який очолив Вологодський. Він же був і першим прем'єром організованого тут уряду. Через появу адмірала Колчака уряд Вологодського ліквідовано, бо його заступив інший, що претендував на всеросійськість. Економічні підстави для незалежного існування Сибір безперечно має. Коли і в Сибіру з'явиться відповідна поважна течія старо- чи новосибіряків, що поставить вимогу сепарації від Росії, то заперечити такому бажанню не буде легко. Походженням на-

селення Сибіру є дуже сорокате і напевно в ньому росіяни не становлять більшости. Отже на терені колишньої імперії Росії може постати і 17 республік. Сепарація і Сибіру від Росії, звичайно, дуже ослабить динамізм російського імперіялізму, чи теж сприятиме творенню довготривалого миру.

16. ЯК ЗАПОБІГТИ ЕКСПАНСІЇ СОВЄТСЬКОГО ІМПЕРІЯЛІЗМУ.

Треба насамперед хоч найкоротше зупинитися на прикметах вдачі росіян, щоб скласти уяву, чого можна сподіватися від них. Росіяни по своїй вдачі є максималісти. Вони можуть бути побожні до аскетизму, накладати на себе залізні вериги, ставати юродивими, вони здібні творити релігійні секти з різними збоченнями й каліцтвом, як от скопці, духобори, всілякі хлисти тощо. Але раптово можуть ставати атеїстами і при цьому не спокійними, а динамічними. Коли росіяни стають безбожниками, то роблять це нестримно з найогиднішою лайкою Бога й всього того, чому перед тим поклонялися.

Найменший успіх росіянин роздмухує і гіперболізує так, що важко, особливо чужинцеві, довідатися, що в дійсности на речі. При неуспіху, навіть незначному, росіянин впадає у відчай і прострацію, стаючи несамовитим песимістом. Росіяни себе називають "широкими натурами", яка в піятиці виявляється в дикому буйстві, розбиванні посуду, меблів тощо, а часом поножовщині й між собою. Месіянство у росіян також буває скрайне. Вони за всяку ціну хотять іншим народам принести й нав'язати своє, хочби воно було й гірше, ніж ті мають. Нині вони з божевільною впертістю прагнуть розповсюдити "їхній комунізм" по цілому світові. З етики й моралі західнього світу росіяни глузують.

Для осягнення якоїсь мети росіяни не вважають на засоби. Незаперечну неправду вони обертають у "свою правду". Прикладів цього явища вже занадто багато спостерігалось у виступах їх представників в ОН та інших міжнародніх організаціях і комісіях.

При таких властивостях росіян спинити, або, бодай, ослабити динамізм російського імперіялізму можна лише протиставленням сили. А вона мусить бути намацальна і з швидким ефектом діяння. Така сила мусить бути явно

потужніша, ніж та, якою розпоряджають росіяни, власне совєти. Треба, щоб ті, що розпоряджають тією силою, були в своїх діях тверді й невхильні, без коливань у політичних виступах. Треба совєтам диктувати, а не радиться з ними. Ніякі компроміси з совєтами позитивних вислідів не дадуть.

Забезпечення довготривалого миру у світі повинно супроводитися насамперед зменшенням мілітарного потенціялу Совєтів. В першу чергу треба зменшити й обмежити резервуар живої сили росіян. Сьогодні Совєтський Союз розпоряджає 800,000,000 душами людности, а в другу світову війну він керував лише 200,000,000. При олігархічній деспотично-централізованій владі володіння більше, ніж 1/3 людности на нашій планеті є великою небезпекою для решти світу. За такого великого джерела живої сили Совєтський Союз розпоряджає ще й надзвичайно потужніми ресурсами різноманітної сировини. Їх совєти використовують у першу чергу для мілітарних цілей. Уживаючи працю невільників, Совєтський Союз швидко розбудовує свою промисловість. Щоправда, в ній поки що переважає момент кількісний, а якісний занедбаний.. Але з часом поліпшуть і якість виробництв.

Совєтський Союз через свої п'яті колони веде шалену пропаґанду по державах Заходу, не перебираючи в засобах. Західні ж держави мають в запіллі Союзу збройних повстанців різних неросійських народів. Їх треба підтримати, а це можна зробити лише через їх земляків, що перебувають на вигнанні. Як до повстанців, так узагалі до поневолених народів під совєтами треба звертатися через їх земляків на Заході, а не через росіян, яким там однаково не вірять. У Західних державах давно пора не бавитися в обдурювання неросіян "федерацією після плебісциту", а створити пропаґандивні центри саме з неросіян. Їм треба допомогти через радіо й іншими шляхами звертатися до поневолених народів.

Треба вже підготуватися і до моменту військової сутички. Слід, щоб салдати-неросіяни знали, що коли вони опиняться в полоні, їх чекають не кільчасті дроти й голодівка, як за Гітлера, а змога боротися за свою батьківщину. Уже слід дати знати не лише сателітам, а всім понево-

леним народам, що після 1917 року вибороли свою незалежність, що вони зможуть бути вільними, а не пропонувати федерацію з плебісцитом, яка нічим не різниться від федерації Сталіна.

Час уже сказати, що колоніяльний стан мусить зникнути не лише в Індонезії, Індокитаї, взагалі в Азії, але і в Европі під росіянами. Народи, які удушив Совєтський Союз, ніяк не менше дозріли до самостійного життя, ніж народи Азії. Боротьба за визволення цих народів не менше актуальна, ніж боротьба у В'єтнамі чи в Кореї. Поки не будуть звільнені силою поневолені чорною чи червоною Росією народи — мира в світі не настане.

Не виключена можливість, що всі чи якась частина поневолених Росією народів, спробувавши самостійного життя, добровільно шукатимуть зближеного співжиття між собою, а може, навіть, з колишньою метрополією. Можуть постати конфедерації чи федерації Узбекістану, Казахстану, Киргизії, Таджикістану й Туркменістану. Три республіки Закавказя можуть самі об'єднатися, або об'єднати й цілий Кавказ (включивши Північний Кавказ). Життєздатним був би союз Білорусії, України, Дону й Північного Кавказу. Цілком натуральним стало б об'єднання Балтійських держав. Всі такі об'єднання можливі і вони стануть міцними державними організмами, якщо постануть з власної ініціятиви й волі. Всі ці процеси мусять відбутися обов'язково за згодою самих поневолених народів, щоб народи мали право висловити свою волю. Само зрозуміло, що всі ці народи охоче увійдуть до тіснішого співжиття і в Европейській Федерації.

На перешкоді замиренню світу опріч Совєтського імперіялізму стоятимуть також імперіялізми більше дрібних держав. Між ними на перше місце висувається польський імперіялізм. Польща, що сама перейшла надзвичайно тяжкі утиски російського та німецького імперіялізмів, а зараз перебуває під совєтським, — сама хворіє на імперіялізм.

Поляки, що перебувають за залізною куртиною не можуть виявити своїх інтенцій. Ті ж, що залишилися, чи вибралися на вигнання ведуть всіма способами пропаґанду, щоб захопити не тільки німецькі терени по Одер-Нісі,

а й прихопити литовські, білоруські і українські землі, проводячи східний кордон Польщі згідно колишній умові (1921) в Ризі. Створений Національний Комітет для Вільної Европи, 22. III. 1951 уже проголосив, що ніщо не стоїть на перешкоді відновленню східних границь Польщі з 1939 року. А що з такого плянування вийде? Одержиться знову держава з 18—20 мільйонами поляків, які наміряться панувати на обширі, де мешкатимуть 40 мільйонів! Зрозуміла нехіть і ворожіть до такої держави литовців, білорусів, українців і німців. Вони ж не залишаться байдужими до нового окупанта їх земель. Отже від народження такої держави постане ірредента литовська, білоруська, українська й німецька. Постане Польща ще слабкіша, ніж була перед офенсивою Гітлера. Постане знову сезонова держава, що мусить завалитися, як за 14 день скрахувала вона при наступі німців у 1939 році. Така державо-творчість не сприятиме довготривалому мирові в світі.

Польська еміґрація вже приготовляє опінію чужинців лекціями, літературою та іншою пропаґандою до цієї згубної для неї ж концепції. Шкода, що люди мають таку коротку пам'ять. Польські еміґранти вже забули, що у 1939 році литовці, білоруси й українці ненавиділи поляків більше, ніж їх ворогів-німців. Зо злоби вони мимовільно допомогали німцям, щоб лише позбавитись від польської дрібно-зарозумілої адміністрації. Коли цього не хотять пригадати поляки, що задля нерозважної мрії про "велику моцарствовість", поспішають у провалля, як метелик на вогонь, то ті потужні, що прагнуть довготривалого миру, мають перешкодити такому безглуздю.

Хто щиро шукає шляхів і способів замирення світу, мусить не тільки совєтський (російський) імперіялізм приборкати, а й таким полякам та їм подібним відразу твердо зазначити, щоб вони пильнували свого й не зазіхали на чуже. Нехай вони в спокою зализують свої рани, а не готують пацифікації на народи, що разом з ними перебули недолю. Воля повинна настати для всіх народів, бо без цього не осягти миру!

ЗМІСТ:

ЛЬОДОВИЙ ОКЕАН
БАЛТІЙСЬКЕ МОРЕ
ФІНЛАНДІЯ
ГЕЛСІНКІ
РИГА
ЕСТОНІЯ
ЛАТВІЯ
ЛИТВА
ВІЛЬНО
ЛЕНІНГРАД
СИБІР
МОСКВА
РОСІЯ – Р.С.Ф.С.Р
ПОЛЬЩА
БІЛОРУСІЯ
МІНСЬК
УКРАЇНА
КИЇВ
ХАРКІВ
ОДЕСА
САРАТОВ
КУЙБИШОВ
ОМ
МАГНІТОГОРСЬК
ДОНСЬКЕ ВІЙСЬКО
РОСТОВ
ПІВНІЧ. КАВКАЗ
КРАСНОДАР
СЕВАСТОПОЛЬ
ЧОРНЕ МОРЕ
ГРУЗІЯ
ТВІЛІСІ
ВІРМЕНІЯ
ЕРІВАНЬ
АЗИР-БАЙДЖАН
КАСПІЙСЬКЕ МОРЕ
БАКУ
КАЗАХСТАН
АЛМА-АТА
ФРУНЗЕ
КИРГИЗІЯ
УЗБЕКІСТАН
ТУРКМЕНІСТАН
АШХАБАД
ТАДЖИКІСТАН
СТАЛІНАБАД